

Acta historica et museologica

UNIVERSITATIS SILESIANAE OPAVIENSIS

Sborník k 60. narozeninám doc. PhDr. Dana Gawreckého, CSc.

6/2003

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ
Filozoficko-přírodovědecká fakulta
Ústav historie a muzeologie

Opava
2003

JOZEF VICEN A JEHO ČINNOSŤ V KOLAKOVIČOVEJ „RODINE“.

Vladimír Varinský

Obnovenie Československej republiky po II. svetovej vojne, aj vzhľadom na geopolitické výsledky II. svetovej vojny, sa neobišlo bez zásadných zmien v jej politickom systéme a organizácii moci s výrazným oklieštením parlamentnej demokracie systémom Národného frontu. Ak značná časť československej verejnosti na základe dejinných skúseností z existencie I. Československej republiky a v súlade s celoeurópskym cítením tento proces prinajmenšom akceptovala, nezanedbateľný bol i názor časti verejnosti, kvalifikujúci povojnový politický systém v Československu ako nástup totality.¹ Zvlášť mladá slovenská inteligencia, ktorá sa vzdelávala v období I. Slovenskej republiky, i vzhľadom na výrazne asymetrické postavenie Slovenska, nenachádzala v povojnovej Československej republike dostatočný politický priestor pre svoju realizáciu, nesúhlasila s takto obnovenou Československou republikou, a preto, i z dôvodu možného postihu za svoju činnosť počas vojny, niektorí jej príslušníci odchádzali do exilu s pevným rozhodnutím započat' odboj. Nesporné osobitné miesto medzi nimi, s typicky jedinečným spôsobom odboja, zaujímal Jozef Vicen.

Výrazne kresťanskú svetonázorovú orientáciu s katolíckym zameraním a vlastenecké cítenie získal J. Vicen už v rodinnom prostredí, snáď i preto, že sa jeho mladosť realizovala v národnostne zmiešaných oblastiach Slovenska.² Avšak politické vyzrievanie J. Vicena, ak to tak vôbec môžeme nazvať, keďže J. Vicen ani v období I. Slovenskej republiky a ani neskôr nebol členom žiadnej politickej strany, začalo až počas štúdia na Slovenskej vysokej škole technickej, ktorú nastúpil v roku 1940. Ako spomína J. Vicen vo svojej „autobiografii“, dôležité v tomto smere bolo získanie ubytovania na internáte Svoradov vo februári 1942.³ Nespočetné diskusie, ktoré študenti medzi sebou viedli k celej rade otázok súvisiacich s politikou Slovenska v období vojnou zmietanej Európy, vytvárali, i keď len živelné, teoretické podhubie Vicenovho obdivu a úcty k slovenskej štátnosti. Politické vyzrievanie a nesporné organizačné schopnosti priviedli J. Vicena do vedenia záujmovej organizácie Združenie vysokoškolského študentstva (ZVŠ), kde mal zastupovať záujmy všetkých poslucháčov Vysokej školy technickej. Tu sa po prvýkrát stretol s Dr. Jozefom Mikulom, ktorý bol predsedom ZVŠ. Už v tom čase sa medzi oboma vytvoril priateľský vzťah, avšak vtedy ani jeden nemohol tušiť, do akých osudových peripetií sa neskôr rozvinie.

V ďalšom období pre teoretické vyzrievanie Vicenových politických názorov a postojev mali dôležitý význam dve paralelne prebiehajúce životné skúsenosti, nesporné so vzájomným vplyvom. Išlo o absolvovanie Vyššej vodcovskej školy Hlinkovej mládeže (VVŠHM) a členstvo v spoločenstve „Rodina“.

V prvom prípade bolo členstvo Vicena v Hlinkovej mládeži (HM) a absolvovanie „vodcovskej školy“ nesporné výsledkom jeho gradujucej politickej angažovanosti, ktorej vyústenie, v prípade iného geopolitického vývoja po II. sv. vojne, môžeme dosť presne odhadnúť. Bezhraničná úcta k vlastnej slovenskej štátnosti a dôvera v politiku prezidenta J.

¹ Napr.: F. Ďurčanský kvalifikoval ľudovo-demokratický režim povojnovej Československej republiky za jednoznačne totalitný. Ďurčanský, F.: *Biela kniha I. - IV.* diel. Trenčín : Vydavateľstvo Ivan Štelcer, 1991-1992. s. 544-597. ISBN 80-900537-2-6

² Podrobnejšie pozri: Vicen, J.: *Vo víre rokov 1938-1988.* Bratislava : Lúč, 1999. s. 5-34. ISBN 80-7114-279-4

³ Vicen, J.: *c.d.*, s. 33.

Tisa⁴, posúvala opäť jeho pot nachádzal v k s katolícky ori prácu v ZVŠ : roku 1943/44 frekventantov A keďže pos funkcionárskel využiť svoje kresťanskom „Rodina“ a šú témy diplomov výchovy robot osud tak význa

Nespc osobitne katol nacizmom a i jezuitských uč II. svetovej v najbližšom c komunizmus z komunizmus i program, ktor prijímaný. Po podieľať na k vnúti svoj rež Najhoršie bol zostávala fatál Riešenie vide masové rozší vplyvom kato činnosť len v spoločnosti šíreného belg

⁴ Vicen, J.: *c.d.*,

⁵ JOC - Jeunesse abbé Cardijnov robotníckej mlá v ktorých sa usi vzoru JOC vzn V.: *Profesor K*

⁶ ThDr. Tomisl rozhodol byť k a získal tiež k pokračoval v št Orientálnom ú: zasvätil obrod Zomrel, pravde

⁷ Vicen, J.: *c. d*

INE“.

r Varinský

hľadom na
politickom
systémom
skúseností
ento proces
valifikujúci
i slovenská
na výrazne
republike
obnovenou
nosť počas
čat' odboj.
jímaj Jozef

lastenecké
realizovala
cena, ak to
ani neskôr
okej škole
biografii“,
ári 1942.³
súvisiacich
n živelné,
trievanie a
organizácie
všetkých
lom, ktorý
vtedy ani

ázorov a
sporne so
mládeže

olvovanie
sti, ktorej
st' presne
zidenta J.

publiky za
an Štelcer,

80-7114-

Tisa⁴, posúvala Vicena na stále vyššie priečky osobnej kariéry. Významným v tomto smere bol opäť jeho pobyt na internáte Svoradov. Tu v početných, často kontroverzných diskusiách nachádzal v konečnom dôsledku spoločný obdiv a dôveru v Slovenský štát a jeho politiku s katolícky orientovanými spolubývajúcimi na internáte. S ohľadom na jeho funkcionársku prácu v ZVŠ a v redakcii časopisu Technik, prijal ponuku z vedenia HM a v akademickom roku 1943/44 sa zúčastňoval prednáškových kurzov VVŠHM. Kurzy boli určené pre frekventantov vysokých škôl, s cieľom pripraviť funkcionársky dorast pre vyššie funkcie HM. A keďže poslaním HM bola práca s mládežou vo vlasteneckom duchu, obsah prípravy funkcionárskeho dorastu tvorili prevažne pedagogické témy. Tu mohol Vicen v plnej miere využiť svoje čerstvo nadobudnuté novátorské poznatky o jocizme,⁵ ako modernom kresťanskom spôsobe práce s mládežou, získané vďaka svojmu členstvu v spoločenstve „Rodina“ a šírené prof. Tomislavom Kolakovičom.⁶ Konkrétne sa to prejavilo i vo výbere témy diplomovej práce, ktorú Vicen napísal pod názvom „Poznámky k problému mimoškolskej výchovy robotníckej mládeže“. Táto druhá Vicenova životná skúsenosť bola pre jeho ďalší osud tak významná, že je potrebné jej venovať širší priestor.

Nesporne hlavným Kolakovičovým celoživotným cieľom bola záchrana kresťanskej a osobitne katolíckej viery v kontexte s masovo sa šíriacimi sociálnymi teóriami liberalizmom, nacizmom a marxizmom. V tomto duchu viedol svoje prednášky filozofie a sociológie na jezuitských učilištiach v Záhrebe a Sarajeve. Neskôr, vzhľadom na aktuálny vývoj na bojiskách II. svetovej vojny, naznačujúci zásadné geopolitické zmeny v Európe, pochopil, že v najbližšom období bude hlavným ohrozením kresťanskej viery v priestore strednej Európy komunizmus a jeho ideológia marxizmus. Ohrozenie videl v dvoch rovinách. Po prvé preto, že komunizmus prostredníctvom marxizmu svoje politické ambície opieral o radikálny sociálny program, ktorý mohol byť v podmienkach sociálne devastovanej povojnovej Európe masovo prijímaný. Po druhé preto, že komunizmus sa vďaka víťazstvám Červenej armády bude podieľať na kreovaní povojnovej Európy, a prinajmenšom krajinám, ktoré vojensky obsadí, vnúti svoj režim s charakteristickou intoleranciou voči cirkvám a náboženstvu ako takému. Najhoršie bolo to, že cirkev, i keď jej jednotlivci situáciu vnímali zhodne s Kolakovičom, zostávala fatálne pasívna. Situácia bola zlá, avšak z pohľadu Kolakoviča nie bezvýchodisková. Riešenie videl v postavení širokého kresťanského sociálneho programu, ktorý by znemožnil masové rozšírenie ideového a politického vplyvu komunizmu a udržal obyvateľov pod vplyvom katolíckej cirkvi. To však pre cirkev predpokladalo neobmedzovať svoju pastoračnú činnosť len na hlásanie evanjelia, ale prejsť k odhaľovaniu sociálnych nedostatkov v spoločnosti a ich riešenia. Nesporne tu vidieť vplyv moderného apoštolátu na Kolakoviča, šíreného belgickým pátrom J. Cardijnom. Súčasťou Kolakovičovho plánu na záchranu

⁴ Vicen, J.: *c. d.*, s. 37.

⁵ JOC - Jeunesse ouvrière chrétienne bolo hnutie Kresťanskej robotníckej mládeže založené v roku 1924 abbé Cardijnom v Belgicku. Táto katolícka akcia bola zameraná na duchovné a hmotné povznesenie robotníckej mládeže a jej prostredia. Mladí robotníci sa združovali do šesť až desať členných skupín, v ktorých sa usilovali o duchovný rast, hodnotili prostredie v ktorom žili a hľadali cestu k náprave. Podľa vzoru JOC vzniklo i kresťanské združenie študentskej mládeže (JEC) a roľníckej mládeže (JAC). Vaško, V.: *Profesor Kolakovič*. Bratislava: Charis spol. s r.o., 1986, s. 5-6. ISBN 80-88743-02-8

⁶ ThDr. Tomislav Kolakovič, vlastným menom Poglajen, sa narodil 8.9.1906 v Chorvátsku. Skôr ako sa rozhodol byť kňazom Spoločnosti Ježišovej, študoval filozofiu, absolvoval niekoľko semestrov medicíny a získal tiež klinickú prax. Po ukončení základného rehoľného filozofického a teologického štúdia pokračoval v štúdiu Kresťanskej filozofie a sociológie na univerzite v Lovani v Belgicku. Na pápežskom Orientálnom ústave v Ríme si doplnil vzdelanie z odboru východnej teológie a liturgie. Celý svoj život zasvätil obrodnému hnutiu v Cirkvi, šíreniu moderného spôsobu apoštolátu, hlavne laického apoštolátu. Zomrel, pravdepodobne, v roku 1990 v Paríži. Vaško, V.: *c. d.*, s. 5, 62.

⁷ Vicen, J.: *c. d.*, s. 280.

kresťanskej viery a vplyvu cirkvi na verejný život, bola i myšlienka na rekristianizáciu Ruska. V zásade by sa dala hodnotiť ako pokus o protiútok proti komunizmu. Vychádzal z toho, že oficiálne uznanie podielu pravoslávnej cirkvi na porážke nacizmu by mohlo viesť i k obnove náboženského života v Rusku a tým i k „poľudšteniu“ režimu.⁸ Ešte v čase pôsobenia v Chorvátsku Kolakovič rozvinul rozsiahlu pastoračnú prácu medzi robotníckou mládežou, zoznámil ju s jocizmom a vydával pre ňu časopis. Na stránkach kultúrno-náboženskej revue, ktorú tiež založil, podával ostrú kritiku existujúcich spoločenských pomerov. Tým však Kolakovič nebezpečne prekročil rubikon čisto pastoračnej činnosti a svojou politickou a svojou politickou angažovanosťou začal ohrozovať relatívne pokojný život cirkvi. To bol zrejme i dôvod, prečo mu jeho predstavení doporučili odchod z rehole. Kolakovič sa však nevzdal. Navštívil Vatikán a v rozhovore s pápežom Piusom XII. doplnil svoj program záchrany viery a rekristianizácie Ruska aj o možnosť nadviazania diplomatických stykov s Moskvou. Pápež v zásade súhlasil, avšak požadoval, aby akciu realizoval ako súkromná osoba a nie vatikánsky splnomocnenec. Údajne sa vo Vatikáne počítalo s tým, že ak sa mu to podarí, vyhlásia ho za zaslúžilého jezuitu, no ak nie, bude na jeho prípade poukázané, ako sa nevypláca púšťať na cesty, ktoré nie sú rádovými pravidlami dovolené. Inak povedané, v takom prípade by bol označený za jezuitu bez disciplíny.⁹

Ako východiskový priestor pre svoje poslanie si Kolakovič zvolil Slovensko, kde prišiel začiatkom jesene 1943. Slovensko bolo pre jeho plány zaujímavé z viacerých dôvodov. Predovšetkým preto, že jeho obyvateľstvo bolo výrazne katolícky orientované, nezaťažené protiruským cítením, čo dávalo nádej, že tu nájde ochotných spolupracovníkov. Samozrejme aj preto, že jeho poloha dávala nádej na skorý kontakt s východným frontom a tým aj s vojakmi Červenej armády. Malo však aj svoju nevýhodnú stránku. Katolicizmus na Slovensku bol politicky naviazaný na Slovenský štát, a tým sprostredkovane i na nacistické Nemecko. Táto priama či nepriama politická angažovanosť katolíckej cirkvi znásobovala možnosť úplného potlačenia katolíckej viery a vplyvu katolíckej cirkvi na Slovensku po skončení vojny, v prípade porážky nacistického Nemecka. Na druhej strane na Slovensku už v čase príchodu Kolakoviča v radoch katolíckeho študentstva silnel odpor voči značne spolitizovanému Ústrediu Slovenského katolíckeho študentstva. Činnosť v Ústredí slovenského katolíckeho študentstva sa totiž stávala odrazovým mostíkom pre politickú kariéru v Hlinkovej slovenskej ľudovej strane. Zrejme z iniciatívy pátera Hutyru, predstaveného vincentínskeho rádu, v snahe vrátiť katolicizmu jeho pravé apoštolské poslanie, vznikol v Bratislave výberový náboženský spolok Sv. Vincentína, ktorého jedna odbočka pôsobila i na internáte Svoradov.¹⁰ Práve na týchto študentov dostal Kolakovič odporúčanie od bratislavských jezuitov. Títo, svojou „revoltou“ voči existujúcemu stavu, predstavovali veľmi vhodný štartovací priestor pre započatie Kolakovičovho programu. V ďalšom išlo „len“ o to, priviesť túto skupinu mladých zanietených ľudí k poznaniu, že v záujme záchrany kresťanskej viery je nutné počítať i s ilegálnou činnosťou a dokonca i s účasťou v odboji, spojenou i s nevyhnutnými „obetami“, napr. i s možnosťou „obetovania“ slovenskej štátnosti. To bol ten najpálčivejší problém, ktorý musel Kolakovič v ďalšom období vyriešiť. Aby boli pripravení na Kolakovičom očakávané poslanie, museli prejsť kurzom teoretickej i praktickej prípravy.

Prednáškové kurzy pre vysokoškolákov Kolakovič realizoval v jezuitskom kláštore v Bratislave. Asi na v poradí štvrtú prednášku sa dostavil aj J. Vicen, niekedy v novembri

⁸ Vaško, V.: c. d., s. 6, 31.

⁹ Informácie v tomto smere získal K. Sidor, ktorý bol v tom čase veľvyslancom Slovenského štátu vo Vatikáne. Archív Ministerstva vnútra Slovenskej republiky (AMV SR) v Levoči, fond 509-1-3. Protokol o výpovedi s J. Vicenom zo dňa 25. júna 1957.

¹⁰ Vaško, J.: c. d., s. 8. J. Vicen vo svojej výpovedi uvádza, že vznikli dva spolky. AMV SR v Levoči, AMV SR v Levoči, fond 509-1-3.

1943.¹¹ Do prednášok, k geopolitickým odhalením po s týmto pozn cirkev vyplý musel upozor štát ako jeho nebezpečnej kritikou slov angažovanos posväcovala, Kolakovič ni odboroch a poslucháčovi

Súbu ktoré považo im, že svojoj Chcel zvýšiť celom Slover myšlienky ba pre svoj prog aby pôsobili v budúcnosti katolícky uve na verejný a

V to „Rodina“.¹⁴ s prevádzaných duchovných Nateraz pozv jednania k ot osôb. Z toho lekárov, pre exercícií dva následne dos

¹¹ V otázke úč uvádza, že výl uvádza, že úč pohovorom s navštevovalo fond 509-1-3.

¹² Vicen, J.: c.

¹³ Pozri Vicen,

¹⁴ V. Vaško o J. Vicen podal v

v Levoči, fond

¹⁵ Vaško, V.: c

stianizáciu Ruska. Hádza z toho, že viesť i k obnove v čase pôsobenia náickej mládežou, náboženskej revue, terov. Tým však politickou a svojou To bol zrejme i sa však nevzdal. zachrány viery a Moskvou. Pápež a nie vatikánsky rí, vyhlásia ho za uplácá púšťať na a prípade by bol

l Slovensko, kde cerých dôvodov. ané, nezaťažené v. Samozrejme aj tým aj s vojakmi a Slovensku bol Nemecko. Táto možnosť úplného skončení vojny, v čase príchodu spolitizovanému ého katolíckeho kovej slovenskej ho rádu, v snahe ový náboženský idov.¹⁰ Práve na v. Títo, svojou ci priestor pre kupinu mladých nutné počítať i ými „obeťami“, i problém, ktorý čom očakávané

itskom kláštore edy v novembri

enského štátu vo 9-1-3. Protokol o

IV SR v Levoči,

1943.¹¹ Do konca roka 1943 Kolakovič vykonal niekoľko filozoficko-sociologických prednášok, ktoré mali vytvoriť potrebný teoretický základ pre pochopenie prebiehajúcich geopolitických procesov. Zásadný význam pre J. Vicena, ale i ostatných poslucháčov malo odhalenie podobnosti nacizmu a komunizmu a ich dôsledkov pre kresťanskú vieru. V kontexte s týmto poznaním, až šokujúce bolo pochopenie dôsledkov pre kresťanskú vieru a katolícku cirkev vyplývajúcich zo spojenectva Slovenského štátu s Hitlerovským Nemeckom. Kolakovič musel upozorniť na to, že po Hitlerovom páde bude automaticky diskriminovaný aj Slovenský štát ako jeho spojenec. Potom katolícky či kresťanský charakter Slovenského štátu posúva do nebezpečnej polohy perzekvovania aj katolícku cirkev a vieru.¹² Tieto odhalenia spolu s ostrou kritikou slovenských sociálnych pomerov, zvlášť katolíckej cirkvi, ktorá svojou politickou angažovanosťou v štáte a pasivitou pri riešení sociálnych nedostatkov tieto nepriamo posväcovala, vyvolávali zvlášť spočiatku u poslucháčov značnú neistotu ba až podozrenie, či Kolakovič nie je rafinovaný komunistický agent.¹³ Napokon vysoká erudovanosť vo viacerých odboroch a mimoriadne ľudský prístup Kolakoviča, uplatňovaný rovnako voči každému poslucháčovi, prelomili počiatočnú nedôveru a názory Kolakoviča boli všeobecne prijímané.

Súbežne s prácou medzi študentami Kolakovič rozvinul aktivitu aj medzi kňazstvom, ktoré považoval za málo aktívne v udržiavaní a rozširovaní katolíckeho náboženstva. Vytykal im, že svojou pasivitou strácajú styk s pracujúcimi a nestarajú sa o sociálne problémy ľudu. Chcel zvýšiť ich aktivitu v zmysle kresťansko-sociálnej činnosti, a za tým účelom chodil po celom Slovensku. I tu po počiatočnom kolísaní kňazov sa situácia zmenila, keď získal pre svoje myšlienky banskobystričského biskupa Škrábika a biskupa Gojdiča. Rovnako sa usiloval získať pre svoj program zachrány kresťanskej viery aj osoby z verejného života. Požadoval od nich, aby pôsobili vo svojom okolí v zmysle odbúrania sociálnych nedostatkov, aby sa tak v budúcnosti eliminoval vplyv komunizmu na pracujúcich. Zámerom Kolakoviča bolo, aby sa katolícky uvedomelé osoby rôzneho povolania organizačne spojili, a takto dosiahli väčší vplyv na verejný a politický život v krajine.

V tomto smere istým vyvrcholením Kolakovičovho úsilia bolo založenie organizácie „Rodina“.¹⁴ Stalo sa tak začiatkom roku 1944 počas prvých tzv. exercícií (duchovných cvičení) prevádzaných Kolakovičom v Rajeckých Tepliciach. Oficiálne išlo o pokračovanie duchovných cvičení, ktoré katolícka cirkev organizovala v Rajeckých Tepliciach už skôr. Nateraz pozvaným osobám bolo oznámené, že najprv prebehnú exercície a potom prebehnú jednania k otázke boja proti komunistickým myšlienkam. Rokovaní sa zúčastnilo asi päťdesiat osôb. Z toho bolo asi tridsať vysokoškôľákov z Bratislavy, vrátane J. Vicena, niekoľkých lekárov, prof. Bugána, dr. Diešky a dr. Gulu. Ostatní boli kňazi. Všetci potom po skončení exercícií dva dni rokovali o vytvorení ilegálnej organizácie pod názvom „Rodina.“ Jej členovia následne dostávali krycie mená, údajne podľa ich krstného a birmovacieho patróna.¹⁵

¹¹ V otázke účasti študentov na Kolakovičových prednáškach si J. Vicen protirečí. Vo svojej autobiografii uvádza, že výber nebol robený. Vicen, J.: *c. d.*, s. 36. Naproti tomu vo svojej výpovedi z 25. júna 1957 uvádza, že účastník prednášok musel mať doporučenie od dvoch poslucháčov a musel prejsť osobným pohovorom s Kolakovičom. V tom čase Kolakovičove prednášky a súčasne realizované kázne v kostole navštevovalo asi 10 študentov. Ich počet sa neskôr rozšíril na asi 25-30 študentov. AMV SR v Levoči, fond 509-1-3.

¹² Vicen, J.: *c. d.*, s. 38, 39.

¹³ Pozri Vicen, J.: *c. d.*, s. 36, tiež Vaško, V.: *Profesor Kolakovič*, s. 16.

¹⁴ V. Vaško opisuje „Rodinu“ ako neorganizované spoločenstvo katolíckej inteligencie. Naproti tomu J. Vicen podal vo svojich výpovediach v r. 1957 dôkazy o organizačnej štruktúre „Rodiny“. AMV SR v Levoči, fond 509-1-3.

¹⁵ Vaško, V.: *c. d.*, s. 24, tiež AMV SR v Levoči, fond 509-1-3.

Od tejto doby až do júla 1944 prebehlo niekoľko exercícií pre rôzne skupiny katolíkov (Trnava, Kláštor pod Znievom, Spišská Kapitula a inde), na ktorých Kolakovič organizačne dotváral „Rodinu“. Podľa jeho pokynov bola „Rodina“ vybudovaná na bunkovou systéme. Ústredná bunka predstavovala riadiaci štáb „Rodiny“. Tvorilo ho asi desať osôb, podľa J. Vicena Dominik Bartosiewicz, Dr. Vaško, prof. Bugan, Mária Pecíková, Šrámek, Šesták, Dr. Chura, údajne i biskup Škrábik a samozrejme i Kolakovič. Tomuto štábu, ktorý sa nachádzal v Bratislave, podliehali početne neobmedzené primárne bunky, ktoré mali fungovať ako výkonný orgán štábu. Tieto profesne organizované primárne bunky (študentské, lekárske, kňazské, právnické a pod.) boli vedené jednotlivými členmi štábu. J. Vicen sa dostal za člena technickej bunky vedenej prof. Buganom. Členmi týchto buniek sa stali výlučne osoby, ktoré mali s Kolakovičom bližšie styky a ktoré navštevovali jeho prednášky. Tak vznikli primárne bunky na jednotlivých fakultách a v priebehu leta 1944 sa rozšírili po celom Slovensku. Členovia primárnych buniek mali za povinnosť vybudovať v prostredí, kde žili a pracovali, tzv. sekundárne bunky, zložené zo štyroch až šiestich členov. Podľa J. Vicena vzniklo takýchto buniek pomerne veľké množstvo. Tie však neboli nijak organizačne úzko viazané a vedúci takejto bunky nemal za povinnosť viesť zoznamy členov. V organizácii „Rodiny“ predstavovali posledný článok, ktorého členovia mali viesť, že sú členmi organizácie „Rodina“. V zásade malo ísť o osoby nábožensky uvedomelé, ktorých poslaním bolo šíriť program „Rodiny“ a mali preto viesť, čo je jeho cieľom. Posledným článkom v organizačnej štruktúre „Rodiny“ mali byť tzv. terciálne bunky. Tieto, nie väčšie ako dvadsať členné skupiny, budovali iba niektorí vybraní členovia sekundárnych buniek. I keď v podstate tieto bunky už netvorili organizovanú skupinu „Rodiny“ (jej členovia nemali viesť o existencii „Rodiny“), mali pre realizáciu zámerov „Rodiny“ veľký význam. Organizátori týchto buniek mali za povinnosť vykonávať na pracujúcich v rôznych odboroch náboženský vplyv, aby ich tak ochránili pred komunistickým vplyvom. Zaradovanie do jednotlivých stupňov sa riadilo podľa náboženskej vyspelosti, aktivity a spoľahlivosti tej ktorej osoby. Riadiaci nižších buniek nemali povinnosť podávať hlásenia o stave členov alebo ich mená bunkám vyšším. Členovia ktorejkoľvek bunky nemali vedieť o iných bunkách, mali mať len všeobecnú predstavu, že niečo existuje pod pojmom „Rodina“.¹⁶

Posledné quasi valné zhromaždenie členov „Rodiny“ sa konalo v júli 1944 v Banskej Bystrici. Zúčastnilo sa ho asi 250 osôb, z ktorých asi 100 bolo kňazov a ostatní boli väčšinou vysokoškóľáci, ďalej lekári, učitelia a niekoľko osôb verejného života. Akýsi patronát nad rokovaním „Rodiny“ prevzal biskup Škrábik, ktorý na zhromaždení aj prednášal. Na tomto zhromaždení okrem prednáškovej činnosti dával Kolakovič posledné organizačné pokyny k plánovanému prechodu „Rodiny“ do ilegality. Opäť hovoril o zmysle jocizmu a potrebe pracovať s robotníckou mládežou, o potrebe šíriť kresťanstvo medzi sovietskymi vojakmi, ale i potrebe tzv. robotníckych kňazov, ktorí po vysvätení mali pracovať v továrňach ako robotníci, kde mali v zmysle náboženskom pôsobiť na svoje okolie. Zvlášť počas prestávok medzi prednáškami dával rady ako realizovať konšpiratívnu prácu, ako šifrovať správy, ako sa ukrývať a konečne ako sa správať počas výsluchov. Zhodou okolností práve J. Vicen hral v tejto ukážke policajného výsluchu úlohu vyšetrovaného.¹⁷ Vicen samozrejme v tomto období nemohol tušiť, aký význam budú mať tieto poznatky z oblasti organizovania ilegálnej organizácie a konšpiratívnej práce, získané v období spolupráce s Kolakovičom, pre jeho neskoršiu odbojovú činnosť. Konečne ani ďalší členovia „Rodiny“ v tom čase nepociťovali

¹⁶ Podľa J. Vicena písomné doklady o organizačnej štruktúre „Rodiny“ neexistujú. V dobe, o ktorej pojednávame, boli publikované len Kolakovičove prednášky. Preklady z francúzskeho jazyka zabezpečoval Gašpar Fronc a J. Vicen organizoval ich rozmnožovanie v tlačiarňach ministerstva dopravy. AMV SR v Levoči, fond 509-1-3.

¹⁷ Vaško, V.: c. d., s. 25.

vážnosť Kolakovičových návrhov k započatiu konšpiratívnej práce už počas vojny. Ilegálnu činnosť, o prítomnosti, ktorej hovoril Kolakovič, spájali s odbojom a na ten, ako sa väčšina mohlo zdať, sa len pripravovali.

V tejto časti nášho pojednania je na mieste položiť si otázku – nebola už „Rodina“ v odboji, hoci jej členovia okrem Kolakoviča si túto skutočnosť ešte neuvedomovali? Ak sa pozrieme trochu dozadu ukáže, sa, že už v „prednáškovom“ období (jeseň 1943) svojej činnosti si Kolakovič dostatočne zreteľne uvedomoval „odbojnosť“ svojho učenia voči nacistickému Nemecku, okrem iného kritikou zverstiev nacizmu, ale priamo či nepriamo i voči jeho spojencovi Slovenskému štátu. Nie náhodou sledoval výber svojich poslucháčov a požadoval aby jeho prednášky boli dôverné.¹⁸ Dobré si pamätal, že už počas svojho pôsobenia v Chorvátsku ho sledovalo gestapo a aj na Slovensku v tom čase už prestávalo byť bezpečne. I slovenská tajná polícia pociťovala jeho činnosť ako odbojovú, sledovala ho, a zrejme by bola zasiahla, nebyť toho, že biskupi boli na Kolakovičovej strane. Koniec koncov jeho hlavným poslaním bola „ruská cesta“, ktorú počítal vykonať prostredníctvom sovietskych vojakov. To však nebolo možné, ak by sa k nim priblížil ako ich nepriateľ. Tým je do istej miery vysvetliteľný jeho rozhodne odmietavý až nepriateľský postoj k hitlerovskému Nemecku, to sa však už nedalo jednoznačne povedať o jeho vzťahu ku komunizmu a Sovietskemu zväzu¹⁹, čo tak spočiatku miatlo jeho poslucháčov. Zrejme, a je to dosť pravdepodobné, všetko čo Kolakovič na Slovensku robil, bolo len prostriedkom k dosiahnutiu cieľa, ktorý bol významnou súčasťou jeho programu záchrany kresťanskej viery, a tým i oslabenia komunistického vplyvu. Táto veľmi jemná odlišnosť v chápaní významu a poslania „Rodiny“ v prebiehajúcom konflikte medzi väčšinou jej členmi a Kolakovičom, vnímateľná len pozornému pohľadu, mohla „vyplávať“ na povrch len v prelomových, existenčných situáciách. „Katalyzátorom“ tohto procesu, ale i „lakmusovým papierikom vplyvu Kolakoviča na členov Rodiny“ sa stalo následne vypuknutie Slovenského národného povstania (SNP).

V čase vypuknutia SNP (29. augusta 1944) sa Kolakovič nachádzal v Bratislave. V politických ambíciách povstaleckej Slovenskej národnej rady pomerne rýchlo odhalil cestu ako vyňať Slovensko z väzby na nacistické Nemecko, k čomu už skôr svojimi prednáškami smeroval. Okamžite sa rozhodol k odchodu na povstalecké územie. Skôr však ako odišiel usporiadal schôdzu „Rodiny“ v miestnosti kancelárie „katolíckej akcie“ v Bratislave. Medzi prítomnými asi desiatimi osobami bol aj J. Vicen. Kolakovič tu zúčastneným objasnil význam SNP pre budúci povojnový vývoj, ale aj svoje zábery využiť účasť v povstaní na realizáciu svojej koncepcie záchrany kresťanskej viery, jej šírenia medzi sovietskymi vojakmi a oslabovania komunistického vplyvu tak v podmienkach odboja ako aj po oslobodení. Upozornil tiež, že do spolupráce s povstalcami sa už zapojil tým, že získal francúzskych pracujúcich z Považskej Bystrice, resp. Dubnice nad Váhom pre spoluprácu s partizánmi. Súčasne vyzval členov „Rodiny“ aby sa povstania zúčastnili, keďže predpokladal, že ten kto sa do povstania zapojí, bude mať politický vplyv po vojne. Pre Kolakoviča bolo dôležité, aby členovia „Rodiny“ prišli do povojnového režimu ako ľudia so zásluhami. Nešlo len o obecnú proklamovanú výzvu. Údajne v tomto smere oslovil každého jednotlivca. Nedosiahol však takú podporu akú očakával. Pre väčšinu členov „Rodiny“ aj keď s jeho mnohými názormi a odbojovými zámermi súhlasili, bolo jednoducho nepredstaviteľné aktívne vystupovať proti slovenskej štátnosti.

¹⁸ AMV SR v Levoči, fond 509-1-3.

¹⁹ Vaško, V.: c. d., s. 22.

Do Banskej Bystrice odišiel začiatkom septembra 1944 v sprievode dvoch, resp. troch osôb.²⁰ Bezprostredne po ubytovaní sa u biskupa Škrábika začal Kolakovič získavať členov „Rodiny“ ale i kňazov v povstaleckých mestách a obciach pre účasť v SNP. Avšak ani tu väčšinou nenašiel pochopenie. Požadoval preto, aby sa aspoň nestavali proti SNP.²¹

Nesporne sa tu prejavil prvý quasi konflikt medzi Kolakovičom a členmi „Rodiny“ v otázke vedenia odboja. Spočíval v tom, že väčšina členov „Rodiny“ pocítovala len rešpekt a viacmenej pasívny obdiv voči Kolakovičovým názorom, spôsobený až charizmatickým vystupovaním tejto osoby, avšak k stotožneniu sa s jeho politickými názormi v čase SNP ešte nedošlo. V žiadnom prípade však tento „konflikt“ nemohol ohroziť ďalšiu existenciu „Rodiny“. Centrálne riadená bunkovo organizovaná „Rodina“ mala začať fungovať až po prechode do ilegality. A Kolakovič v tomto smere výzvu nedal. Malo sa tak stať v čase priblíženia frontu, akosi spontánne, v čase predpokladaného prenasledovania cirkvi. Konečne, postavenie Kolakoviča v „Rodine“ nemalo charakter „vodcu“, ale skôr ideového a mravného príkladu, dávajúceho skôr doporučenia ako príkazy k činnosti. Názorové rozdiely medzi členmi „Rodiny“ pretrvávali i v neskoršom období, aj po skončení vojny, pričom najdôležitejším delítkom bol postoj k slovenskej štátnosti. V čase povstania sa k tomuto pridával i prevládajúci nezáujem o politickú angažovanosť v prebiehajúcom zápase, a hľadanie východiska v laickom apoštoláte ako i pôsobenia v duchu kresťanských zásad pomoci blížnemu. „Rodina“ ako celok, preto počas povstania nevyvíjala žiadnu činnosť.²² „Aktívni“ boli len jej jednotliví členovia, pritom táto ich činnosť vyznievala až veľmi protirečivo. Nesporne prevládala pomoc „blížnemu“, napr. získavaním liekov pre ľudí, ktorí sa zúčastnili povstania, ich ukrývaním pred Nemcami, tiež obstarávaním falošných dokladov. Boli však i takí, ktorí aktívne vstúpili do politického zápasu, a to tak na strane povstalcov ako i proti nim.

Do skupiny politicky angažovaných členov „Rodiny“ patrili aj J. Vicen. Potom ako absolvoval Kolakovičove prednášky mal už jasné, čo je nacizmus²³ a komunizmus. Prinajmenšom teoreticky už chápal nutnosť spojiť boj proti komunizmu s bojom proti nacizmu. Avšak momentálnou situáciou ponúkaná možnosť na aktívne vystúpenie voči Nemcom sa automaticky spájala i s bojom proti slovenskej štátnosti. To bola hranica, ktorú v tomto čase Vicen prekročiť nedokázal. Z týchto dôvodov Kolakovičovu výzvu zapojiť sa do SNP Vicen odmietol.²⁴ Tým však vznikla pre Vicenu veľmi zložitá situácia. O kolaborácii s nacizmom ani predtým a ani v tejto situácii vôbec neuvažoval. Dôkazom toho bola pomerne široko organizovaná akcia na záchranu vysokoškolákov, ktorí sa z rôznych dôvodov dostali na povstalecké územie, a po potlačení povstania im, resp. ich rodinám hrozil postih zo strany

²⁰ O tom koľkí členovia „Rodiny“ a konkrétne koho Kolakovič prehovoril k odchodu do B. Bystrice sa materiály rozchádzajú. V. Vaško uvádza Vladimíra Jukla a V. Vaška mladšieho. Vaško, V.: *c.d.*, s. 25. J. Vicen spomína dr. Poubisa, Záhoranského a ešte jednu nemenovanú osobu. Vladimír Jukl a medik Silvester Kréméry mali v tom čase byť už v B. Bystrici. AMV SR v Levoči, fond 509-1-3.

²¹ Vaško, J.: *c.d.*, s. 25-26.

²² Zrejme za jedinnú „Rodinou“ organizovanú akciu počas povstania možno považovať akciu s rozmnoženým obrázkom ruskej ikony Iverskej Bohorodičky, ktorý členovia „Rodiny“ rozdávali ruským vojakom. Akciu riadil Frnc. AMV SR v Levoči, fond 509-1-3. Pozri tiež: Vaško, V.: *c.d.*, s. 26-28.

²³ J. Vicen vo svojej autobiografii uvádza, že až do r. 1945 o nacistických zverstvách páchaných na Židoch členovia „Rodiny“ nič nevedeli. Vicen, J.: *c.d.*, s. 33. Naproti tomu V. Vaško uvádza, že Kolakovič bol prvým človekom na Slovensku, ktorý „... otvorene hovoril o hrôzach nacistických koncentračných táborov, o plynových komorách, vyvražďovaní Židov ...“ Vaško, V.: *c.d.*, s. 20.

²⁴ Vicenovo rozhodovanie nebolo jednoduché. Nakoniec, v tom čase, rozhodlo označenie 1. Slovenskej republiky povstaleckým rozhlasom za satelit Nemecka a slovenských politických predstaviteľov za zradcov, kolaborantov a vojnových zločincov. To ho najviac dráždilo. Až neskôr, s odstupom osemnástich rokov, keď sa z rozhovoru s dr. Alexandrom Himerom dozvedel viac o pozadí vypuknutia SNP, ocenil správnosť svojho viacmenej intuitívneho rozhodnutia. Vicen, J.: *c.d.*, s. 287-288, 290.

Nemcov.²⁵ Na druhej strane ho logika zápasu na záchranu Slovenskej štátnosti nevyhnutne vŕhala na cestu nepriamej a viac menej nechcenej spolupráce s Nemcami. Istý vyčkavací priestor v tomto smere ponúkali F. Ďurčanským propagované názory o skorom vypuknutí nového vojnového konfliktu tentoraz medzi Západom (s možnosťou využitia zbytkov nemeckej armády) a Sovietskym zväzom, ktoré sa mladým stúpencom slovenskej štátnosti javili ako racionálne a v zásade i reálne.²⁶ V kontexte s týmito úvahami sa zdalo byť rozumné obmedziť rozsah slovenských obetí v záverečnej fáze vojny, aby sa tieto sily mohli aktívne zapojiť do novej fázy vojny na strane Západu a možno i v spolupráci s Nemcami, avšak už na novom základe. Z tohto pohľadu, aj keď mohol Vicenovi slúžiť len na ospravedlnenie svojej následky politickej činnosti,²⁷ sa Vicen na rozdiel od Kolakoviča rozhodol zapojiť do akcií umožňujúcich zachovanie, resp. znovuoobnovenie Slovenského štátu, a to v súčinnosti s nemeckými protipovstaleckými akciami.

Najprv sa na podnet Dr. F. Ďurčanského a v spolupráci s Dr. J. Mikulom pokúsil zorganizovať psychologicko-zastrašujúcu akciu medzi obyvateľstvom, ktorá mala obyvateľstvo presvedčiť, že moc v krajine je v rukách slovenskej vlády, a tak oslabiť vplyv partizánov v jednotlivých regiónoch. Ďurčanského návrh predpokladal vyzbrojiť dosaziteľných vysokoškolákov, ktorí by v sile asi 500 ľudí na nákladných autách prechádzali územím Slovenska, a tak demonštrovali obyvateľstvu, že ozbrojená moc existuje.²⁸ Akcia sa nakoniec neuskutočnila pre nesúhlas Ministerstva národnej obrany (MNO), (nebola k dispozícii potrebná výzbroj a výstroj), avšak pointa zostala, len sa transformovala do polohy, ktorá zodpovedala situácii v akej sa vládna moc nachádzala. Namiesto demonštrácie sily sa pristúpilo k vytvoreniu quasi spravodajskej organizácie z radov absolventov VVŠHV, ktorá sa neskôr, približne v novembri 1944 pretransformovala na tzv. „Hlášky“.

S nápadom prišiel Dr. Ladislav Jankovič potom, keď zistil, že prezidentská kancelária nemá žiadne vedomosti o situácii na Slovensku. Koncom septembra 1944 zorganizoval stretnutie zhruba 50-tich absolventov VVŠHM, medzi ktorými nechýbal ani J. Vicen. Tu im predložil svoj plán vytvoriť spravodajskú organizáciu, ktorá by vyťažovala prichádzajúcich študentov z rôznych častí Slovenska do Bratislavy a získané informácie odovzdávala prezidentskej kancelárii. Plán predpokladal aj vysielanie jednotlivcov na územie kontrolované partizánmi a tiež vyhľadávanie informátorov z miestneho obyvateľstva, ktorí by podávali informácie sústavne. Väčšina zúčastnených s návrhom nadšene súhlasila.²⁹ Za účelom riadenia spravodajskej činnosti bol vytvorený výbor pod vedením Dr. L. Jankoviča, a ktorého členom sa stal aj J. Vicen.³⁰ Uvedený štáb pôsobil v budove hlavného veliteľstva HM.

²⁵ Vicen ako funkcionár v ZVŠ v spolupráci s dr. J. Mikulom poskytovali študentom - vysokoškolákom potvrdenia o ich prítomnosti v Bratislave v čase povstania a súčasne informovali vysokoškolákov pobývajúcich v povstaleckom priestore o zámeroch Nemcov stíhať ich rodiny. Vicen, J.: *c.d.*, s. 53-59.

²⁶ Išlo predovšetkým o vysokoškolákov, ale i exponentov tzv. klubu „mladá generácia“, ktorí zaujímali v štátnom aparáte 1. Slovenskej republiky významné funkcie. AMV SR v Levoči, fond 509-6. Politická činnosť slovenskej emigrácie.

²⁷ Pozri: Vicen, J.: *c.d.*, s. 297-298.

²⁸ Pozri: Vicen, J.: *c.d.*, s. 182, tiež: AMV SR v Levoči, fond 509-1-5, Protokol o výpovedi z 12. augusta 1957.

²⁹ V tomto prípade si výpoveď J. Vicena z r. 1957 a jeho „spomienky“ z r. 1999 protirečia. Vo svojej autobiografii uvádza malý záujem absolventov VVŠHM o akciu. Porovnaj: Vicen, J.: *c.d.*, s. 29, AMV SR v Levoči, fond 509-1-5.

³⁰ Ďalšími členmi výboru boli Dr. Chalmovský - mal na starosti vysielanie jednotlivcov na územie kontrolované partizánmi, Dr. Fundárek - viedol administratívne a personálne záležitosti, J. Šiky - mal na starosti spolu s Dominikom Kvietkom hospodárenie organizácie, Viktor Magdolen a Kornel Piaček mali na starosti vytváranie siete informátorov na území Slovenska. AMV SR v Levoči, fond 509-1-5.

Spočiatku to bola úplne samostatná jednotka, ktorá mala ambície podávať informácie len pre kanceláriu prezidenta. Vzhľadom na nedostatok finančných prostriedkov potrebných pre spravodajskú činnosť, rozhodla prezidentská kancelária, že spravodajská činnosť HM bude koordinovaná MNO, konkrétne vedúcim spravodajského oddelenia mjr. Matúšom. Nevyhnutným dôsledkom tohto prepojenia bolo i neskoršie nadviazanie spolupráce so spravodajským oddelením nemeckej armády, konkrétne s istým von Papem.³¹ Od tejto chvíle, približne od novembra 1944, začala Jankovičova spravodajská skupina podávať správy aj Nemcom a koordinovať svoju činnosť s nemeckými zámermi. Dôsledkom bolo rozšírenie pôvodne plánovanej čisto spravodajskej činnosti o spoluprácu pri odhaľovaní účastníkov SNP a tiež pri zatýkacích akciách realizovaných orgánmi Hlinkovej gardy a nemeckými oddielmi.³²

Približne od novembra 1944 pristúpila Jankovičova spravodajská skupina k organizovaniu tzv. „Hlások.“ Tento názov bol potom používaný na pomenovanie celej spravodajskej organizácie. „Hlaskami“ sa označovali informátori, ktorí pôsobili v mieste odkiaľ mali podávať správy. Sieť informátorov bola budovaná hlavne v priestoroch kde pôsobili partizáni. Jednalo sa väčšinou o bývalých funkcionárov HM a Hlinkovej ľudovej strany. „Hlasky“ boli v činnosti až do konca vojny. Správy, ktoré podávali väčšinou poštou, ukazovali dosť presný prehľad o miestach, kde sa partizáni nachádzali, akú činnosť vyvíjali a tiež ich približný počet. Odovzdávaním týchto správ Nemcom sa „Hlasky“ stávali dôležitým nástrojom pre likvidačné akcie gardistov a nemeckých jednotiek. Nemci si preto činnosť „Hlások“ vážili a mali záujem na zefektívnení ich práce. Aby ich uchránili pred zadržaním, obdržali členovia „Hlások“, vrátane J. Vicena, zvláštny preukaz, ktorý potvrdzoval jeho držiteľovi spoluprácu s nemeckými úradmi.³³ Týmto sa činnosť „Hlások“ dostávala priamo pod kontrolu Nemcov. Prinajmenšom poznali všetkých členov „Hlások“. Spolupráca so Sichereisdienstom (SD), realizovaná cez von Papeho, mala v ďalšom období tendenciu gradovať. Istý sudetský Nemec menom Jelínek zorganizoval pre členov štábu „Hlások“ asi týždenný spravodajský kurz v budove HM. Tu J. Vicen získal ďalšie, neskôr veľmi cenné informácie o spôsobe organizovania spravodajskej činnosti, o systéme buniek, o šifrovaní správ, zostavovaní krycích legiend a pod. Avšak nezostalo len pri školení. Jelínek požadoval vybudovať okrem „Hlások“ i zvláštnu záškodnícku jednotku „Einheit Josef“ (Jednota Josef), ktorá by operovala v tle Červenej armády, keď táto príde na Slovensko. Údajne takáto jednotka už pôsobila na Ukrajine a mala fungovať na báze trojčlenných skupín, pre ktoré Nemci na rôznych miestach zakopali zbrane a výbušniny. Vedenie HM Jelínkovi vyhovelo a dalo mu k dispozícii asi 100 študentov prevažne stredoškôľakov, ktorí ušli z východného Slovenska do Bratislavy, kde hľadali úkryt pred povstaním. Do akej miery bola akcia realizovaná nezávisle na „Hlaskach“, sa z dokumentov jednoznačne zistiť nedá. Preukázateľné je len to, že istý Hričovský, ktorý bol členom „Hlások“, bol menovaný za veliteľa tejto jednotky.³⁴

Vicenov zástoj vo vyššie spomínaných protipovstaleckých akciách je z jeho výpovedí dostatočne preukázateľný. Od počiatku patril k hlavným organizátorom „Hlások.“ Jeho úlohou bolo spravodajsky pracovať medzi vysokoškôľakmi, ktorí neboli členmi HM a mali k tejto

³¹ Von Pape bol spravodajským dôstojníkom Sichereisdienstu (SD).

³² Policajné akcie riadil Š. Chalmovský a najaktívnejšími skupinami v tomto smere boli skupiny Gosiorovského, Kohlmayera, Vernarceho a Kružliaka. AMV SR v Levoči, fond 509-1-5, s. 4.

³³ Preukazy boli vo forme cyklostylovaného textu s nemeckým razítkom, v zmysle, že jeho majiteľ pracuje v akcii známej podpísanému úradu. AMV SR v Levoči, fond 509-1-5, s. 5.

³⁴ Podľa všeobecnej správy o protikomunistických organizáciách na Slovensku vyhotovenej orgánmi ŠtB v Prahe po oslobodení, boli medzi týmito študentmi aj agenti sovietskych bezpečnostných zložiek. Títo umožnili v pomerne krátkej dobe odhaliť „Jednotu Josef“, zatknúť vedúcich predstaviteľov a odtransportovať ich do Ruska. AMV SR v Levoči, fond 509-6-1.

organi:
umožň
ktorýcl
úlohu
z nich
kancel
vedení
Okrem
HM, k
zatýka
viacerí
rôznych
zhrom:
predpc
roblil
presve
republ
partizá

pochoj
údajne
nemoh
dôvod
vedela
zámer
zoznár
preto
zaujím
s odpo
Kolake

sloven
potreb
kancel
v zápa
až do
organi

³⁵ Ďurč
charakt
Podrob
1948. I
FHV U
³⁶ Podl
povstar
nedá zi
s. 2-3.
³⁷ V ot
iniciatí

organizácii negatívny postoj. Na tento účel využíval svoje postavenie v ZVŠ, ktoré mu umožňovalo byť s vysokoškoolákmi v sústavnom kontakte, získavať od nich informácie, o ktorých títo vo väčšine prípadov nevedeli, na čo budú použité. Okrem „vyťažovania“ mal za úlohu získať študentov pre spravodajskú činnosť na partizánskom území. Spočiatku mnohí z nich ani nevedeli, že pracujú pre HM, ale len ako informačná služba pre prezidentskú kanceláriu. Neskôr z nich vybral asi 20 osôb, ktoré už vedome pracovali pod Vicenovým vedením ako „Hlásy“, a boli včlenené do organizácie „Hlások“ pod Jankovičovo velenie. Okrem tejto skupiny Vicen zorganizoval a riadil asi 10-15 člennú skupinu „Hlások“ nečlenov HM, ktorých úlohou bolo prevádzať v Bratislave policajné akcie, ako kontroly dokladov a zatýkanie podozrivých osôb. Túto úlohu však Vicen nemohol splniť tak, ako sa očakávalo, lebo viacerí členovia jeho skupiny takúto prácu odmietali robiť. Zostalo preto pri preverovaní rôznych správ (napr. správ o činnosti vysieláčiek) a zabezpečovaní rôznych schôdzí a zhromaždení. Od februára 1945 sa Vicenova skupina zamerala na študentov, u ktorých sa predpokladalo, že boli účastníkmi SNP a sympatizujú s komunistami. Tieto akcie už Vicen robil v súčinnosti s politickými zámermi Dr. F. Ďurčanského, ktorý sa snažil študentov presvedčiť, aby sa po príchode Červenej armády dožadovali vytvorenia Slovenskej sovietskej republiky. Aby sa ich vplyv na povojnové usporiadanie zvýšil, nabádal ich k odchodu medzi partizánov.³⁵

Z pohľadu vyššie rozobraných protikomunistických zámerov „Rodiny“ je pochopiteľné, prečo Kolakovič a „Rodina“ aktivity svojich členov v „Hláskach“ J. Vicena a údajne i Štefana Chalmovského striktne neodmietali. Považovali ich však za nepotrebné, keďže nemohli nič zachrániť, zato však mohli skompromitovať ľudí pre povojnovú dobu. Z tohto dôvodu „Rodina“ ako celok neusilovala o spoluprácu s „Hláskami“. Väčšina členov „Rodiny“ vedela o existencii „Hlások“. Naproti tomu z „Hlások“ o „Rodine“ vedelo len niekoľko osôb. O zámeroch Kolakoviča vedel i Jankovič. Ešte pred povstaním sa s Kolakovičom osobne zoznámil, avšak Kolakovič považoval Jankoviča za silného nacionalistu a priateľa Nemcov, a preto ho do „Rodiny“ neprijal. Naopak, Jankovič považoval Kolakovičove názory za zaujímavé, avšak potom, ako odišiel Kolakovič medzi partizánov, kritizoval ho, že sa spojil s odporcami Slovenského štátu. To mu však nebránilo, aby sa neskôr nepokúsil využiť Kolakovičovu prítomnosť medzi partizánmi pre spravodajskú činnosť.³⁶

Spomínaná Nemcami organizovaná „Jednota Josef“, v ktorej bolo i mnoho slovenských dobrovoľníkov, mala slúžiť výlučne nemeckým vojenským záujmom. Bolo preto potrebné vytvoriť paralelnú organizáciu, ktorá by naplňala politické zábery prezidentskej kancelárie. Vychádzalo sa z toho, že po obsadení Slovenska Červenou armádou vznikne v západnej zóne slovenská exilová vláda, ktorá bude potrebovať správy o situácii na Slovensku, až do doby, ako sa verilo, keď sa opäť na Slovensko vráti. S iniciatívou založiť spravodajskú organizáciu tohto druhu prišiel opäť Dr. L. Jankovič.³⁷ Jadro tejto organizácie mali tvoriť

³⁵ Ďurčanský sa domnieval, že táto „obeta“, ktorú by Slováci museli podstúpiť, by mala len dočasný charakter, keďže rátať s porážkou Sovietskeho zväzu v novom vojnovom konflikte so Západom. Podrobnejšie pozri: Varinský, V.: *Politické akcie dr. F. Ďurčanského za obnovu slovenskej štátnosti do r. 1948*. In: *Acta historica neosoliensia*, editor K. Fremal, P. Martuliak, V. Varinský, č. 4, Banská Bystrica: FHV UMB v Banskej Bystrici, 2001, s. 118-129.

³⁶ Podľa výpovede Gustava Hubu (člena „Hlások“), ktorého po vojne zatkla ŠtB, mal byť tento počas povstania vyslaný za Kolakovičom. Stretnutie sa uskutočnilo, no či k spolupráci došlo sa z materiálov, nedá zistiť. AMV SR v Levoči, fond 509-1-5. Protokol o výpovedi s J. Vicenom zo dňa 17. augusta 1957, s. 2-3.

³⁷ V otázke iniciovania STO nachádzame vo výpovediach J. Vicena isté protirečenie. V roku 1957 iniciatívu pripisoval dr. Jankovičovi. Naproti tomu vo svojej výpovedi z 8.8.1962 túto iniciatívu

členovia „Hlások“, t. j. výlučne tí, ktorí pracovali v mieste svojich bydlísk. Nová organizácia dostala názov „Slovenská tajná ochrana“ (STO).

Prípravu STO organizačne zabezpečoval štáb „Hlások.“ Už v januári 1945 Vicenom riadená skupina „Hlások“ vykonala technické prípravy k zriadeniu STO. Mimo iné boli vyskúšané vysielacky, ktoré mali obsluhovať za týmto účelom Nemcami vyškolení radisti. Niekoľkotýždňový výcvik sa uskutočnil vo Viedni prostredníctvom Sicheistdienstu. Akciu zorganizoval už spomínaný Jelínek.³⁸ Súčasne ostatní členovia organizačného štábu prevádzali nábor členov STO.³⁹ Nábor prebiehal do marca 1945 a zameriaval sa hlavne na ženy, keďže sa očakávalo, že muži môžu byť po prechode frontu povolani do armády. Takto bolo získaných asi 150 bývalých členov „Hlások“, roztrúsených po celom území Slovenska, no najviac na západnom Slovensku. Títo boli spravodajsky školení väčšinou v mieste svojho bydliska. Okrem toho boli v Bratislave zorganizované tri spravodajské kurzy (február, marec 1945), ktorými prešlo asi 60 žien. Na ich školení sa podieľal aj J. Vicen, konkrétne sa zameriaval na význam spravodajstva a výber správ.⁴⁰ Jeho miesto v novej organizácii malo byť však oveľa dôležitejšie. Počítalo sa s tým, že hlavný štáb STO bude v zahraničí v úzkom spojení s exilovou vládou. Jeho veliteľom mal byť Dr. Jankovič a v štábe mali byť i ďalšie osoby, ktoré STO budovali. Tomuto veleniu mal byť podriadený ilegálny štáb na Slovensku, ktorý mal podliehať Vicenovmu veleniu. Malo ísť asi o 10 osôb, z ktorých Vicen v roku 1957 menoval Danáka, Ota Čačku, Kopeckého, Hnidku, Rudolfa Komanderu a Chrobáka. Neskôr, v roku 1962, vo svojej výpovedi svedka v prípade „Kaniok Martin a spol.“ počet spolupracovníkov v ilegálnom vedení STO rozšíril o Antona Tunegu, Alberta Púčika, Vančíka a Hrušku. Z nich zvlášť A. Tunega a A. Púčik zohrali dôležitú úlohu vo Vicenovej neskoršej odbojovej činnosti. Spojenie na zahraničné velenie sa malo udržiavať prostredníctvom vysielacky, ktorú mali obsluhovať Nemcami vo Viedni vyškolení radisti Jozef Šiky a Ján Prokop a zrejme aj A. Tunega.⁴¹ Ostatní členovia STO mali vystupovať ako samostatní jedinci; mali krycie čísla a navzájom sa nemali poznať. Vo svojich bydliskách mali čakať na priamu výzvu štábu na Slovensku k zahájeniu činnosti. Tá mala spočívať výlučne v spravodajskej a politickej činnosti. Bola im však naznačená i možnosť organizovať ilegálne politické hnutie, ktoré by realizovalo i spravodajskú činnosť. Politickú propagandu vo svojom okolí za zachovanie samostatnosti Slovenska mali začať bez príkazu štábu, hneď po obsadení Slovenska. Táto činnosť však nesmela ohroziť ich bezpečnosť a možnosť ich využitia pre spravodajstvo. V žiadnom prípade nesmeli vstupovať do ozbrojených bojov. Uvažovalo sa i o vytvorení buniek pozostávajúcich z niekoľkých členov STO, no podľa Vicena k bunkovej organizácii sa nakoniec nepristúpilo. Inštruovaní boli len v tom zmysle, že až dôjde príkaz k zahájeniu činnosti, mali si nájsť spolupracovníkov, tak aby sa poznali nanajvýš dve až tri osoby.⁴²

pripisoval Jelínkovi. AMV SR v Levoči, fond A 8, i. j. 1687. „Kaniok Martin a spol.“ Protokol o výpovedi svedka J. Vicena dňa 8. augusta 1962, s. 3.

³⁸ AMV SR v Levoči, fond 509-1-5, s. 6-7.

³⁹ Podieľali sa na tom Dr. Jankovič, Dr. Chalmovský, Karol Strmeň, Kornel Piaček, Dr. Fundárek a Jozef Šiky. AMV SR v Levoči, fond 509-1-4. Protokol o výpovedi s J. Vicenom zo dňa 3. júla 1957, s. 2.

⁴⁰ Vedúcim kurzov bol Jozef Šiky, ktorý súčasne prednášal o rádiotelegrafii a vyučoval morzeovku. Š. Chalmovský prednášal o šifrovacích systémoch a viedol aj praktické cvičenia. K. Piaček školil o spôsobe písania správ a spôsoboch spravodajského spojenia. Karol Strmeň školil o spôsoboch získavania správ, o tzv. riadených rozhovoroch s osobami a krycích legendách. L. Jankovič viedol prednášky politického charakteru. AMV SR v Levoči, fond 509-1-4. Protokol o výpovedi J. Vicena z 3. júla 1957, s. 3.

⁴¹ Vyplýva to z výpovede A. Tunegu z r. 1949, kde priznáva, že sa zúčastnil spravodajského kurzu rádiotelegrafistov. AMV SR v Levoči, fond 509-1-1, i. č. 159. Vyhodnotenie archívneho zväzku č. 29.

⁴² AMV SR v Levoči, fond 590-1-4, s. 5.

exilu, v s
odbojom
zložitú. I
týkajúce
odchode
osudu je
došlo k
Nejasné
inými úl
však mo
vrátane J
Červenej
keď už
kartotéku
podľa kt
vlády do
boli celk
organizo
boli i d
Tunega.⁴
Na prian
sústreder
členov H
naviac b
rovnako
vybaven
podľa pr
kde mali
rozdelili
dostala c
Ratibori.
väčšie š
sa im na

⁴³ Podľa p
k osobe R

⁴⁴ J. Vicer
veľkonoč
jeho vedú

⁴⁵ AMV S

⁴⁶ J. Vicer
popiera. J
ilegálneho
Porovnaj:
25. ISBN
AMV SR
⁴⁷ AMV S
776, 780,

organizácia

Vicenom

iné boli

ení radiši.

stu. Akciu

prevádzali

, keďže sa

získaných

najviac na

bydliska.

ec 1945),

eriaval na

šak oveľa

s exilovou

oré STO

podliehať

máka, Ota

vo svojej

ilegálnom

zvlášť A.

Spojenie

osluhovať

⁴¹ Ostatní

sa nemali

zahájeniu

im však

vodajskú

ska mali

uroziť ich

stupovať

h členov

boli len

, tak aby

Zistiť ako to bolo so zahájením činnosti STO a jej využitím pre potreby politického exilu, v súvislosti s neskôr započatým protičeskoslovenským, respektíve protikomunistickým odbojom, je z archívnych prameňov ako i zo spomienok protagonistov celej akcie nadmieru zložitá. Informácie si totiž značne protirečia. Podľa Vicena kartotéka, ako i ďalšie materiály týkajúce sa organizácie STO boli u dr. Fundárka v kancelárii HV HM. Predpokladalo sa, že po odchode vedenia HM do zahraničia, pôjdu s nimi aj tieto materiály. Jedna z verzií ich ďalšieho osudu je taká, že počas prepravy kartotéky do zahraničia, ktorú zabezpečoval R. Komandera, došlo k jej zničeniu leteckým náletom.⁴³ Pravdepodobnosť tejto verzie je však veľmi malá. Nejasné je prečo do emigrácie kartotéku odnášal práve R. Komandera, ktorý bol poverený inými úlohami. Ako člen ilegálneho vedenia STO mal zostať na Slovensku. V tomto smere je však možné aj také vysvetlenie, že podobne ako ďalší exponenti a stúpenci ľudáckeho režimu, vrátane J. Vicena,⁴⁴ podľahol všeobecnej panike vyvolanej nepredpokladane rýchlym postupom Červenej armády a neplánovane emigroval spolu s ostatnými do zahraničia. Prečo však potom, keď už vedúci predstavitelia HM a STO sústredení v Bad Halle vedeli, aký osud stihol kartotéku STO, zorganizovali akciu na jej záchranu? Hodnovernejšia je preto druhá verzia, podľa ktorej, vzhľadom na všeobecný chaos a paniku, ktoré doprevádzali evakuáciu slovenskej vlády do zahraničia, bola kartotéka STO zabudnutá niekde na Slovensku.⁴⁵ Záchranou akciou boli celkom prirodzene poverení tí, ktorí podľa pôvodného plánu mali zostať na Slovensku a organizovať ilegálnu činnosť STO. Tým sa vysvetľuje, prečo v skupine vedenej J. Vicenom boli i ďalší členovia domáceho ilegálneho vedenia STO a to Ignác Danák, Oto Čáčko a Anton Tunega.⁴⁶ Podľa J. Vicena úloha znela – nájsť kartotéku STO a započat spravodajskú činnosť. Na prianie matičiarov, ako iniciátorov ich návratu na Slovensko, konkrétne prof. Hrušovského, sústredných v Kremsmünsteri, bola skupina rozšírená o ďalších mladých vysokoškolákov, členov HM, ktorí v panike opustili Slovensko bez akéhokoľvek materiálneho zabezpečenia, a naviac bezdôvodne, keďže sa v minulosti nedopustili kompromitujúcej činnosti. Títo však, rovnako ako matičiari, o pravom poslaní Vicenovej skupiny nič nevedeli. Skupina bola vybavená potravinami a doporučením od Nemcov pre vojenskú jednotku v Telči. Údajne, podľa protokolárnej výpovede J. Vicena, z Telča ich Nemci dopravili až do obce Starý Maletín, kde mali obdržať zbrane, výbušniny a potraviny na ďalšiu cestu.⁴⁷ Tu, neďaleko Olomouca, sa rozdelili na dve skupiny. Vicenom vedená skupina sa však následne 8.6.1945 v Olomouci dostala do sovietskeho zajatia, odkiaľ bola prevezená do pevnostnej väznice v Poľskom Ratibori. Druhá skupina, vedená O. Čáčkom, ktorej členmi boli aj I. Danák a A. Tunega, mala väčšie šťastie. Dostali sa na Slovensko, kde pokračovali vo zverenej úlohe. Otázne však je, či sa im nakoniec podarilo aj úlohy splniť.

rotokol o

k a Jozef

. 2.

eovku. Š.

i spôsobe

i správ, o

ilitického

ho kurzu

č. 29.

⁴³ Podľa protokolárnej výpovede R. Komanderu. AMV SR v Levoči, fond 509-1-1, Vyhodnotenie spisov k osobe R. Komanderu.

⁴⁴ J. Vicen bol v rozhodujúcom čase príchodu Červenej armády na návšteve u svojich rodičov, kde trávil veľkonočné sviatky, čo potvrdzuje istý amaterizmus v počiatkoch odbojovej činnosti nielen jeho, ale i jeho vedúcich, konkrétne L. Jankoviča, keďže mu to porobili. Pozri: Vicen, J.: *c.d.*, s. 92.

⁴⁵ AMV SR v Levoči, fond 509-1-5. Protokol o výpovedi J. Vicena z 12. augusta 1957, s. 6.

⁴⁶ J. Vicen však spoluprácu ako i známosť s A. Tunegom do roku 1948 sústavne, z nezistených dôvodov, popiera. Je to však v rozpore s jeho skôr citovanou výpoveďou z r. 1962, kde Tunega menuje ako člena ilegálneho vedenia STO, ale i protokolárnymi výpoveďami účastníkov tejto cesty I. Danáka a A. Tunegu. Porovnaj: Cintavý, P.: *Po stopách Bielej légie v protikomunistickom odboji*. Bratislava: Lúč, 1995, s. 14-25. ISBN 80-7114-158-5, AMV SR v Levoči, fond 509-1-4. Protokpl o výpovedi J. Vicena z 3. júla 1957, AMV SR v Levoči, fond 509-1-1, Vyhodnotenie Danák Ignác, Vicen, J.: *c.d.*, s. 192-197.

⁴⁷ AMV SR v Levoči, fond 509-1-2, Protokol o výpovedi J. Vicena (bez uvedenia dátumu), s. 793, 800; 776, 780, 810.

Podľa Tunegovej výpovede z roku 1949 mala byť kartotéka absolventov VVŠHM zničená kňazom v obci Borovský sv. Jur.⁴⁸ Táto skutočnosť však, ako si v ďalšom ukážeme, s veľkou pravdepodobnosťou nemohla zabrániť oživeniu STO, keď už nie celej organizácie, tak aspoň jej jednotlivých členov. Z protokolárnych výpovedí J. Vicena sa dozvedáme, že okrem originálnej kartotéky STO zostavenej dr. Fundárekom, ktorej osud je nejasný, existovali prinajmenšom jej dve kópie. Jednu z nich, v podobe stručného výťahu členov STO, s uvedením ich mien a krycích čísiel, priniesol do zahraničia L. Jankovič. Išlo o malý zošitok, ktorý Vicen získal od Jankoviča niekedy v auguste 1946 v Mníchove, keď sa na krátky čas začal spravodajsky exponovať v jeho odbojovej organizácii Slovenský revolučný odboj (SRO). Podotýkame, že tento, pravdepodobne neúplný zoznam, mal Vicen k dispozícii po celé obdobie, až do jeho zatknutia v roku 1957. Druhú kópiu malo spravodajské oddelenie Ministerstva národnej obrany (MNO), konkrétne mjr. Matúš. Medzi členmi SRO v Mníchove sa povrávalo, že mjr. Matúš túto kartotéku, spolu s ďalšími tajnými dokumentmi, zakopal niekde na Slovensku.⁴⁹ A keďže mjr. Matúš na jar 1947 vykonal ilegálnu cestu na Slovensko, dá sa predpokladať, že i touto cestou mohla byť STO aktivovaná.⁵⁰ Je teda značne pravdepodobné, že pravým poslaním Vicenom vedenej „záchrannej“ akcie nebolo nájdenie kartotéky STO ako podmienky k zahájeniu spravodajskej činnosti, ale jej zničenie, s cieľom zabrániť tomu, aby sa kartotéka dostala do nepovoláných rúk, čo by znemožnilo realizovanie druhej, hlavnej úlohy, t. j. zahájenie spravodajskej činnosti STO. Zdá sa však, že zničenie kartotéky sa ani Čačkovej skupine nepodarilo splniť, keďže v archívoch ŠtB sa nachádza kompletný zoznam „Hlások“ ako absolventov VVŠHM.⁵¹ Čačkova skupina, potom ako sa prostredníctvom A. Tunegu domnievala, že kartotéka je zničená, odišla do Bánoviec nad Bebravou, kde však žiadne pokusy o oživenie STO nevyvíjala.⁵² Prvé pokusy o oživenie STO boli preto s veľkou pravdepodobnosťou spojené až s príchodom Štefana Chalmovského a J. Vicena na Slovensko.

J. Vicen sa dostal na Slovensko až začiatkom augusta 1945. Z pevnostnej väznice v Ratibori, odkiaľ sa len vďaka náhode vyhol transportu do Ruska, bol spolu s jeho skupinou vysokoškôľakov odovzdaný československej bezpečnosti a následne prepustený.⁵³ Po príchode do Bratislavy sa ihneď nakontaktoval na členov „Rodiny.“ Potreboval zistiť, či vláda v zahraničí pracuje za obnovenie samostatného Slovenska a aké sú možnosti pre zahájenie odbojovej činnosti. Z rozhovorov pochopil, že vláda naďalej pôsobí v Nemecku, nevedelo sa však kde konkrétne a bolo preto prvoradou úlohou nadviazať s ňou kontakt. Okrem členov „Rodiny“ navštevoval aj členov „Hlások“ (členov STO) v Trenčíne a Bratislave. Títo ho brali ako svojho vedúceho a žiadali od neho pokyny pre ďalšiu činnosť.⁵⁴ Tu sa tiež dozvedel, že na Slovensko sa vrátil aj Š. Chalmovský, ktorý pôsobil u svojich rodičov v Topoľčanoch. Táto informácia mala pre Vicena osobitný význam. Okrem toho, že Chalmovský bol členom „Rodiny“, bol aj vedúcim predstaviteľom STO. Bol teda Vicenovi svojimi predstavami o

⁴⁸ Keďže v spomienkach a protokolárnych výpovediach J. Vicena ale i ostatných účastníkov tejto akcie sa v súvislosti s ich poslaním niekedy spomína hľadanie „kartotéky STO“, inokedy zas „absolventov VVŠHM“,

zrejme išlo o totožné kartotéky.

⁴⁹ AMV SR v Levoči, fond 509-14. Protokol o výpovedi J. Vicena z 3. júla 1957, s. 6.

⁵⁰ Mjr. Matúš v čase od februára do marca 1947 organizoval na Slovensku spravodajskú sieť pod hlavičkou SRO, avšak i v súlade s inštrukciami dr. F. Ďurčanského. Podrobnejšie pozri: Varinský, V.: *c.d.*, s. 118-129.

⁵¹ AMV SR v Levoči, fond B9/II., i. j. 4. KS ZNB Správa ŠtB Banská Bystrica.

⁵² AMV SR v Levoči, fond 509-1-1, i. j. 159. Vyhodnotenie Danák Ignác.

⁵³ Podrobnejšie pozri: Vicen, J.: *c.d.*, s. 91-155.

⁵⁴ AMV SR v Levoči, fond 59-1-3. Protokol o výpovedi J. Vicena z 29.6.1957.

vedení prot Kolakovičov v odboji prc pôvodných p 1945, na pri potom keď Chalmovské ktorú rovnai Naopak úspe

Spo založil ilegá chate na Tri HG (POHG) dozvedel, že rozširoval a ľudovej stra Topoľčany. K. Baroša, k o pomerne Bánovce na v celosloven odboj na plai Chalmovský politickej či nepočítala, d prečo Vicen šírenie ilegál

Nes mali odlišný preto možné lišili v otázke členovia prip na záchranu aktivity Chal ale i preto, že ostatných. prostredníctv Chalmovskél I naďalej pa

⁵⁵ AMV SR v bývalý por. NI ⁵⁶ Ilegálna tlač v Levoči, fond ⁵⁷ Počas zať Kolakoviča za kufor ilegálnyc fond A7, i. j. 1

vedení protikomunistického odboja veľmi blízky, keďže rovnako ako Vicen odmietol Kolakovičovú výzvu k „aktívnej“ účasti členov „Rodiny“ v SNP. Volil radšej aktívnu účasť v odboji proti SNP, v spolupráci s Nemcami, v očakávaní zmeny charakteru vojny. Podľa pôvodných plánov mal byť členom zahraničného vedenia STO. Na Slovensko sa vrátil až máji 1945, na príkaz L. Jankoviča, s úlohou nájsť kartotéku STO a zahájiť spravodajskú činnosť, potom keď sa už vedelo, že Vicen padol do zajatia a nemohol úlohy splniť. Avšak ani Chalmovskému sa poslanie nepodarilo úplne splniť. Neúspešný bol pri hľadaní kartotéky STO, ktorú rovnako ako pred ním Vicen hľadal v evakuačnom stredisku Moravskom sv. Jáne. Naopak úspešný bol v rozvinutí domáceho odbojového hnutia.

Spolu s O. Čáčkom, A. Tunegom, A. Púčikom, I. Danákom a ďalšími členmi STO založil ilegálnu ozbrojenú organizáciu „Biela garda“, ktorej štáb sa schádzal v poľovníckej chate na Tribeči. Výzbroj tejto organizácie pochádzala z arzenálu Pohotovostných oddielov HG (POHG), ktoré ukryl Tibor Benkovič, bývalý člen PO HG.⁵⁵ Vicen sa od Chalmovského dozvedel, že okrem pripravovaného ozbrojeného odboja, štáb tejto organizácie vydával a rozširoval aj ilegálny časopis „Slovák“ ako tlačový orgán ilegálnej Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (HSLŠ). Centrum ilegálnej skupiny sa nachádzalo v obci Bojná v okrese Topoľčany. No nešlo len o obmedzenú pôsobnosť v tomto regióne. Podľa výpovede por. K. Baroša, ktorý spolu s ďalšími orgánmi ŠtB likvidoval Chalmovského organizáciu, malo ísť o pomerne rozvetvenú organizáciu, pôsobiacu vo viacerých mestách na Slovensku (napr. Bánovce nad Bebravou, Banská Bystrica), s dosahom v rozširovaní „Slováka“ v takmer v celoslovenskom merítke.⁵⁶ Zistené skutočnosti museli Vicena ubezpečiť o tom, že domáci odboj na platforme STO existuje. Avšak svojím charakterom a akčným rádiusom, ktorý mu dal Chalmovský, prekračoval pôvodné zameranie činnosti STO ako i Kolakovičove doporučená o politickej činnosti členov „Rodiny“. S ozbrojeným odbojom ani jedna z týchto organizácií nepočítala, dokonca členom STO sa takáto činnosť zakazovala. To bol zrejme i hlavný dôvod, prečo Vicen s Chalmovským nesúhlasil, a svoju spoluprácu s touto skupinou obmedzil na šírenie ilegálnych tlačív, vrátane „Slováka“ a smerníc pre ilegálnu HG a HSLŠ.⁵⁷

Nesporne Vicenov postoj ovplyvnili i názory členov „Rodiny“. I keď STO a „Rodina“ mali odlišný pôvod svojho vzniku, svojím politickým zameraním si boli veľmi blízke. Nebolo preto možné vylúčiť členstvo niektorých jej členov v oboch organizáciách. Zásadne sa však lišili v otázke spôsobu i metód vedenia odboja, pričom práve „Rodina“, aj keď niektorí jej členovia pripúšťali aj ilegálnu politickú činnosť, v zásade presadzovala legálne politické akcie na záchranu náboženstva, takže ozbrojený odboj neprichádzal vôbec v úvahu. Z tohto dôvodu aktivity Chalmovského boli neprípustné nielen preto, že prekračovali „akčný rádius“ „Rodiny“, ale i preto, že jeho činnosť ako člena „Rodiny“ bezprostredne ohrozovala a kompromitovala aj ostatných. Odmietavý postoj „Rodiny“ k aktivitám Chalmovského Vicen získal prostredníctvom dr. Šrámka, niekedy v septembri 1945. To však neznamenalo, že „Rodina“ Chalmovského vylúčila zo svojich radov. Nebol len prizývaný na schôdzky „Rodiny“. I naďalej patril k obľúbencom Kolakoviča ako i ďalších členov „Rodiny“, čo mu veľmi

⁵⁵ AMV SR v Levoči, fond A7, i. č. 18. Sekretariát námestníka MV plk. Klíma. BAROŠ Karol (3.6.1917), bývalý por. NB; poznatky k jeho osobe, s. 23.

⁵⁶ Ilegálna tlačiareň „Slováka“ sa nachádzala pri Mošteniciach v okr. Bánovce n. Bebravou. AMV SR v Levoči, fond A7, i. j. 18. Sekretariát námestníka MV..., s. 27.

⁵⁷ Počas zatýkacej akcie Chalmovského a jeho skupiny v novembri 1948, ktorý označil Vicena a Kolakoviča za svojich najbližších spolupracovníkov, bol vo Vicenovom pražskom byte nájdený plný kufor ilegálnych tlačív, ako i spravodajské smernice pre ilegálnu činnosť HG a HSLŠ. AMV SR v Levoči, fond A7, i. j. 18. Sekretariát námestníka MV..., s. 27.

pomohlo po jeho zatknutí, keď vyšetrovanie viedol už spomínaný dr. Šrámek, ktorý sa pričínal i o veľmi mierny trest.⁵⁸

Vicen neskôr svoje odmietnutie spolupracovať so skupinou odôvodňoval tým, že Chalmovský svojím „oživovaním“ skompromitovanej HSLS značne komplikoval úsilie členov „Rodiny“ o vytvorenie tretej politickej strany na Slovensku, ktorá by legálne vyjadrovala záujmy katolíckych orientovaných Slovákov.⁵⁹ Napriek tomu doporučil Chalmovskému spojiť svoju skupinu so skupinou Jozefa Bačkora, ktorý sa so svojou skupinou v Bratislave, dožadoval inštrukcií od Vicena pre vedenie spravodajskej činnosti v prospech slovenskej vlády v zahraničí.⁶⁰ Z naznačených skutočností je zrejme, prečo Vicen svoju povojnovú politickú činnosť realizoval takmer výlučne v intenciách zámerov „Rodiny“. Keďže patril k tej časti aktívnych členov „Rodiny“, ktorí presadzovali aj ilegálnu politickú činnosť, nevyklúčoval ani možnosť oživiť spravodajskú činnosť STO v prospech slovenskej vlády v zahraničí. Medzitým sa však začali v „Rodine“ šíriť správy, pochádzajúce od bývalého poslanca Balka, ktorý sa vrátil z Nemecka, že bývalá slovenská vláda je v zahraničí vo väzení. Bolo preto potrebné zistiť, ako sa veci skutočne majú. So súhlasom členov „Rodiny“ sa Vicen podujal túto úlohu zrealizovať.

Cestu do Nemecka Vicen vykonal v októbri 1945 ako svoju druhú cestu do zahraničia, avšak tentokrát bola realizovaná legálnym spôsobom. Legalitu jej prepožičal Červený kríž, od ktorého Vicen za pomoci Márie Búzkovej⁶¹ získal potvrdenie o tom, že v Nemecku ide hľadať svojho príbuzného, ktorý bol v koncentračnom tábore. V úsilí nájsť bývalú slovenskú vládu navštívil najprv svojho bývalého dekana prof. Antona Bugána, člena „Rodiny“, ktorý žil v Regensburgu. Ten však o bývalej vláde nič nevedel. Až v Mníchove, prostredníctvom arcibiskupskej kancelárie, sa dozvedel, že bývalá slovenská vláda je internovaná v Garmisch Partenkirchene. Tu v Mníchove, v jezuitskom kláštore, sa stretol s dr. Polakovičom a dr. Cincikom. Dohodli sa, že ich Vicen bude príležitostne informovať o situácii na Slovensku.⁶² Vicen splnil svoje poslanie v tom, že našiel kontakt na slovenskú vládu. Podarilo sa mu totiž prostredníctvom farára, ktorý bol Tisovým svedníkom, nájsť kontakt na vládu a odovzdať Tisovi správu o situácii v Československu, zvlášť o Benešových dekrétach. V konečnom dôsledku akcia dopadla neúspešne, nie však vinou Vicena. Krátko po prechode hraníc sa Vicen dozvedel, že Tiso bol vydaný do Československa. Odhladiť od toho, ako celá akcia dopadla, význam Vicenovej cesty bol v tom, že potvrdila neexistenciu slovenskej politickej reprezentácie v zahraničí, a tým aj bezpredmetnosť oživovania STO. Ukázala tiež, že vojna

⁵⁸ Dr. Š. Chalmovský bol zatknutý v novembri 1945 a odsúdený na 6 mesiacov väzenia. Po vykonaní trestu bol internovaný v Tábore nútenej práce v Ústí nad Oravou. Odtiaľto bol „unesený“ za hranice s pomocou „Rodiny“ agentom O. Vítkovským, ktorý pracoval pre dr. Jankoviča a mjr. Matúša. V zahraničí sa zapojil do spravodajskej činnosti pre Francúzov pod vedením mjr. Matúša. V roku 1949 odišiel do Argentíny. AMV SR v Levoči, fond 509-1-3. Protokol o výpovedi J. Vicena z 1. 6. 1957, s. 6.

⁵⁹ AMV SR v Levoči, fond 509-1-3. Protokol o výpovedi J. Vicena z 1. 6. 1957, s. 5.

⁶⁰ Podľa Vicenovej výpovede z 29. 6. 1957, mal byť J. Bačkor pre neho neznámy človek, s ktorým sa zoznámil viackrát náhodne v auguste 1945 v Bratislave. Podľa našich zistení bol J. Bačkor absolventom VVŠHM, a teda s veľkou pravdepodobnosťou i členom „Hlások“ resp. „STO“. Z tohto dôvodu mohol byť Vicenovi známou osobou. Porovnaj: AMV SR v Levoči, fond 509-1-3. Protokol o výpovedi J. Vicena z 29. 6. 1957, s. 1-3. AMV SR v Levoči, fond B9/II, i. j. 4. Zoznam absolventov VVŠHM.

⁶¹ M. Búzková za Slovenského štátu pracovala na HVHM. Zatknutá bola najprv v roku 1945 v prípade „Chalmovský“ a potom v roku 1947 a odsúdená na 13 rokov v roku 1950 v prípade „R. Komandera“. Porovnaj: AMV SR v Levoči, fond 509-1-1 a. j. 159. Vyhodnotenie spisov k osobe Komandera Rudolfa; fond A 17, i. j. 13. Ilegálna činnosť na Slovensku v rokoch 1938-1947, s. 9.

⁶² Vicen, ako poznávacie znamenie pre informátora, obdržal od dr. Cincíka polovicu papierika, ktorý dr. Cincík pred roztrhnutím podpísal. AMV SR v Levoči, fond 509-1-3. Protokol o výpovedi J. Vicena z 29. 6. 1957, s. 4.

medzi Z.
Slovenska
vyplyvalc
medzinari
s využitím
ako i ďalš
Slovenska
zriadenia

2
komunist
ich vplyv
s využitím
v tomto s
„Rodiny“
proti nare
s využitím
program.
predovšet
Od infiltr
Slovensku
strany. Pr
je možná
musí usilc
komunisti
rozdiel. K
Opäť väčš
toho pôso
ovplyvňov
dr. Vaško
„Rodiny“
Svoj post
aj v polit
skupiny p
Chmelo a

S
aj J. Vice
Českoslov
vrátane r
katolíkov
vydavateľ
v novinách
v budúcn
„cenzora“
V
zorganizov

⁶³ Do veder
v Levoči, f
⁶⁴ AMV SR

medzi Západom a Východom v dohľadnej dobe nevypukne, a že otázka samostatného Slovenska je neaktuálna, že Západ akceptuje len nerozdelené Československo. Z toho vyplývalo, že riešenie slovenskej otázky je vnútropolitickou záležitosťou, a že pre jej medzinárodné zviditeľnenie je potrebné rozvinúť politickú prácu vo vnútri republiky s využitím zahraničnej tlače. O týchto výsledkoch svojej cesty Vicen informoval Kolakoviča ako i ďalších členov „Rodiny“, vrátane J. Bačkora. Zainteresovaným bolo zrejme, že osud Slovenska je vnútropolitickou záležitosťou, a bude v značnej miere závisieť od zmeny štátneho zriadenia v Československu.

Zmyslom povojnovej protikomunistickej činnosti „Rodiny“ bolo vylúčenie všetkých komunistov a osôb marxistického zmysľania z riadenia štátnych záležitostí, a tým i obmedzenia ich vplyvu na občanov. Tento zámer sa mal realizovať prevažne legálnymi prostriedkami, s využitím možnosti parlamentnej demokracie, predovšetkým inštitúcie volieb. Prvý úspech v tomto smere sa dostavil, keď „Rodina“ ovládla „kanceláriu katolíckej akcie“, čím sa činnosť „Rodiny“ stala organizovanou.⁶³ Jej hlavným cieľom bolo udržať a upevniť vplyv katolíkov proti narastajúcemu vplyvu marxizmu. V tomto smere sa v Čechách a na Morave počítalo s využitím Československej strany lidovej, ktorá by prijala Kolakovičov kresťansko-sociálny program. Za týmto účelom sa počítalo s vytvorením „Rodiny“ v českej časti republiky, predovšetkým získaním stúpencov Kolakovičovho programu medzi funkcionármi tejto strany. Od infiltrácie Lidovej strany sa tiež očakávalo iniciovanie vzniku tretej politickej strany na Slovensku, ktorá by sa zásadne líšila od skompromitovanej Hlinkovej slovenskej ľudovej strany. Prevažná väčšina členov „Rodiny“ sa domnievala, že úspešná realizácia tohto programu je možná len na podklade celistvosti Československa. Iba niektorí sa domnievali, že „Rodina“ musí usilovať o odtrhnutie Slovenska od českých krajín s ohľadom na to, že na Slovensku majú komunisti menší vplyv a bude preto ľahšie s nimi bojovať. To však nebol jediný názorový rozdiel. Kľúčovou bola otázka akým spôsobom bude protikomunistický odboj realizovaný. Opäť väčšina sa domnievala, že nestačí len intenzívne šíriť náboženské myšlienky, ale okrem toho pôsobiť i neverejne, t. j. v istom zmysle ilegálne, s cieľom čo v najširšom merítku ovplyvňovať aj politický život a aktívne v ňom pracovať. Tento smer presadzoval Kolakovič, dr. Vaško, Sabo, Franc, Sýkora, dr. Šrámek, dr. Šesták, ale i ďalší vrátane Vicena. Menšia časť „Rodiny“ požadovala venovať sa výlučne náboženským otázkam, a to pokiaľ možno verejne. Svoj postoj zdôvodňovala tým, že čím viac bude presvedčených katolíkov, musí sa to odraziť aj v politickom živote, a to bez toho, že by „Rodina“ sama do politiky zasahovala. Názor tejto skupiny presadzovali zvlášť prof. Pecíková, dr. Krčméry, Jukl, Neuwirth, Štercula, Puobiš, dr. Chmelo a ďalší.⁶⁴

S realizáciou týchto zámerov sa začalo už v júli 1945. Od augusta sa do akcie zapojil aj J. Vicen, no v najväčšej miere až potom, keď sa vrátil z Nemecka. Prvé kontakty na Československú stranu ľudovú sa robili s dr. Chudobom, dr. Pecháčkom a dr. Heidlerom, vrátane niektorých tajomníkov strany. Vicen sa prostredníctvom informačnej kancelárie pre katolíkov z cudziny „Pax Romana“ dostal do kontaktu s redaktorským štábom katolíckeho vydavateľstva „Vyšehrad“, kde sa tlačila „Lidová demokracie“. S redaktormi sa dohodol, že v novinách sa upustí od označovania režimu v 1. Slovenskej republike za fašistický režim a v budúcnosti sa zosúladí spoločný postup proti komunistom. Za tým cieľom prijal úlohu quasi „cenzora“ v „Lidovej demokracii“.

V novembri 1945 „Rodina“ v spolupráci s kanceláriou „Katolíckej akcie“ v Prahe zorganizovala presvedčovaciu akciu medzi študentmi pri príležitosti „1. svetového zjazdu

⁶³ Do vedenia „kancelárie katolíckej akcie“ sa dostali Franc, Záhoranský, Bartosiewicz a ďalší. AMV SR v Levoči, fond 509-1-3. Protokol o výpovedi J. Vicena z 26. 6. 1957.

⁶⁴ AMV SR v Levoči, fond 509-1-3. Protokol o výpovedi s J. Vicenom z 25.6.1957, s. 4.

študentstva“. Zmyslom akcie bolo presvedčiť študentov zo Západu o nutnosti zapojiť sa do boja proti komunizmu, aby sympatie voči Sovietskemu zväzu, ktorí získal porážkou Nemecka, sa nemenili na sympatie voči komunizmu. Iniciátorom akcie bol Kolakovič, ktorý sa v októbri vrátil zo Sovietskeho zväzu.⁶⁵ Presvedčovací práca medzi študentmi z Východu sa sústreďovala na prebudenie záujmu o náboženské otázky, predovšetkým poukazovaním na to, že kresťanská sociálna spravodlivosť je ľudskejšia ako socializmus marxistický. Za týmto účelom prišlo do Prahy väčšie množstvo členov „Rodiny“ zo Slovenska, vrátane viacerých kňazov.

V rámci akcií „Rodiny“ v Čechách a na Morave Vicen v súlade s Kolakovičovým odporúčaním vyvíjal i vlastnú iniciatívu. Prostredníctvom redaktora „Lidové demokracie“ pokúsil sa nájsť informačný kanál na Západ, ktorý by umožnil poskytovať informácie o situácii v Československu, no najmä o Slovensku. Nemenovaný redaktor ponúkol toto spojenie na istého Američana, ktorý pravdepodobne pracoval na veľvyslanectve. Viacmenej všeobecné správy o situácii na Slovensku vyhotovené dr. Jurajom Rajcom z Bratislavy a Vicenom, však zrejme Američanovi príliš nevyhovovali, keďže požadoval, aby nasledujúce správy pochádzali zo zákulisia politického života a mali teda viac spravodajský charakter. V tomto smere sa však ďalšia činnosť už nerozvinula, keďže Vicen začiatkom decembra 1945 bol „Rodinou“ informovaný, že je v súvislosti s „prípadoch Chalmovský“ hľadaný ŠtB.⁶⁶

Od tohoto obdobia až do svojej druhej emigrácie sa Vicen ukrýval na rôznych miestach na Slovensku. Najprv v Bratislave v ubytovni príslušníkov Zboru národnej bezpečnosti – Verejnej bezpečnosti, čo mu umožnil Vicenov otec, ktorý v tom čase pracoval ako príslušník Verejnej bezpečnosti. Počas vianočných sviatkov mu úkryt poskytol Vicenovi dobre známy páter Hutýra, predstavený v kláštore rádu Vincentína v obci Ladce. Odtiaľ sa Vicen začiatkom januára 1946 vybral na schôdzku „Rodiny“ do Žiliny.⁶⁷ Bol to posledný pokus Vicena o koordinovanie svojej činnosti s „Rodinou“. Jednaní sa nakoniec nezúčastnil, keďže na základe doporučenia Kolakoviča, Sýkora ale i ďalších členov „Rodiny“, nemal sa až do vyjasnenia vecí s vydaním zatykača zúčastňovať činnosti „Rodiny“ a ani vyhľadávať kontakt na členov „Rodiny“. Bolo zrejmé, že i keď nebol z radov „Rodiny“ vylúčený, „Rodina“ sa musí v záujme svojich politických zámerov oficiálne od neho distancovať. Preto už 2. januára 1945 opustil kláštor, kde sa schôdzka konala. Nový úkryt mu v obci Včeláry v okr. Modrý Kameň na hospodárstve svojich rodičov zaistil Sýkora. Tu vystupoval pod cudzím

menom Jozef Krajč s vedomím, že slover emigrácia dlho nepc revolučného odboja (Ďurčanského na obra svojej odbojovej činn

Odbojová činnosť J.

Počiatky odb cestie cez Maďarsko Strmaňa nadviazal sp s týmito predstaviteľ zaväzujúceho P. Príd vnútorne nejednotný. odboja za obnoveni ozbrojeného konfliktu sa nevytváral priestor medzi Ďurčanským Sidorovým odmietnut Bezprostredne po prí odmietol žiadosť Ďuri medzi nimi ostré nep rozdelilo slovenský po

Rovnako i J. značne dezorientovar medzi Východom a Z vojnových konfliktov Prihováral sa skôr za občianskych slobôd, sympatické, keďže sa zdali i požiadavky Ďu podujal pomôcť Ďu

⁶⁵ Kolakovičova účasť v SNP mala za cieľ vytvoriť priestor pre kontakt na velenie Červenej armády, ktoré malo umožniť stretnutie Kolakoviča so Stalinom a inými sovietskymi predstaviteľmi. Mandát k tejto ceste získal od pápeže Piusa XII., s cieľom prejednať možnosti pomoci cirkvi pri povojnovej rekonštrukcii Sovietskeho zväzu a nadviazania diplomatických stykov s Vatikánom. Cestu nakoniec nastúpil 5. mája 1945, prostredníctvom sovietskeho veľvyslanca Zorina. Podrobnosti o tejto ceste ako i výsledky rokovaní sú neznáme. Materiály sa rozchádzajú i v otázke jeho návratu na Slovensko. V. Vaško uvádza Kolakovičov návrat až koncom augusta 1945 a cestu do Vatikánu až koncom novembra 1945. Dôveryhodnejšie vyznieva informácia od Vicena, ktorý uvádza príchod Kolakoviča v októbri (v čase keď bol Vicen v Nemecku) a návštevu Vatikánu v novembri 1945, v čase konania „1. svetového zjazdu študentstva“. Porovnaj: VAŠKO, V.: c.d., s. 35-37. AMV SR v Levoči, fond 509-1-3. Protokol o výpovedi J. Vicena z 28. júna 1957, s. 2.

⁶⁶ AMV SR v Levoči, fond 59-1-3. Protokol o výpovedi J. Vicena z 2. júla 1957, s. 4. Informáciu „Rodine“ poskytol dr. Chmelo, ktorý ako vyšetrovací sudca J. Chalmovského vyšetroval. J. Vicenovi správu odovzdal dr. Szabo. V liste, ktorý sme obdržali od J. Vicena dňa 5. 7. 1996 je ako informátor v tomto smere uvádzaný dr. Braxátor. Uvedený dokument sa nachádza v osobnom archíve autora.

⁶⁷ Išlo o prvé väčšie zhromaždenie členov „Rodiny“ (cca 60 ľudí) po skončení druhej svetovej vojny. Začalo 31.12.1945 a trvalo niekoľko dní pod plášťom normálnych náboženských úkonov. Zmyslom stretnutia bolo prijatie programu pre ďalšiu činnosť „Rodiny“. AMV SR v Levoči, fond 509-1-3. Protokol o výpovedi J. Vicena z 2. júla 1957, s. 1.

⁶⁸ V novembri 1945 z pokračovaním činnosti fond 509-6.

⁶⁹ „Odkaz“ do zahranič Slovenská politická emig

⁷⁰ Podrobnejší pozri: V.

⁷¹ Vnuk, K.: Karol Sidor Maruniak, Zborník zo výskumu dejín Slovenska

⁷² Ďurčanský vo Vatik zahraňia v 1. Slovens predtým pôsobil u čes slovenskej emigrácie, s.

⁷³ Vicen, J.: c. d.

ojtiť sa do boja
i Nemecka, sa
ý sa v októbri
z Východu sa
zováním na to,
ský. Za týmto
lane viacerých

menom Jozef Krajčo až do svojej emigrácie dňa 9. mája 1946. Do emigrácie odchádzal s vedomím, že slovenská exilová vláda neexistuje, avšak zároveň s nádejou, že jeho nútená emigrácia dlho nepotrvá, keďže ako ho v marci 1946 informovala spojka Slovenského revolučného odboja (SRO) František Paňko,⁶⁸ vedel o politických aktivitách dr. Ferdinanda Ďurčanského na obranu slovenskej štátnosti. Bol si preto vedomý o možnosti pokračovať v svojej odbojovej činnosti v zahraničí.

Odbojová činnosť J. Vicena v zahraničí

olakovičovým
demokracie“
nácie o situácii
to spojenie na
nej všeobecné
Vicenom, však
ívy pochádzali
smere sa však
ol. „Rodinou“

Počiatky odbojovej činnosti J. Vicena v zahraničí boli nadmieru zložité. Po strastiplnej ceste cez Maďarsko a Rakúsko sa 9. júna 1946 dostal do Ríma. Tu prostredníctvom Karola Strmaňa nadviazal spojenie s Karolom Sidorom a dr. Ferdinandom Ďurčanským. Z rozhovoru s týmito predstaviteľmi slovenského exilu pochopil, že napriek „odkazu“ dr. J. Tisu zaväzujúceho P. Pridavku, dr. F. Ďurčanského a K. Sidora k spolupráci,⁶⁹ je slovenský exil vnútorne nejednotný. Problém bol v tom, že dr. F. Ďurčanský od svojej radikálnej koncepcie odboja za obnovenie slovenskej štátnosti, založenej na predstave o skorom vypuknutí ozbrojeného konfliktu medzi Západom a Východom,⁷⁰ nemienil za žiadnu cenu ustúpiť, čím sa nevytváral priestor pre hľadanie kompromisu. Ešte ťažšie bolo prekonanie osobného sporu medzi Ďurčanským a Sidorom, ktorý mal svoj pôvod v dávnejšej minulosti, a súvisel so Sidorovým odmietnutím vyhlásenia Slovenského štátu v roku 1939 podľa Hitlerovho diktátu.⁷¹ Bezprostredne po príchode Ďurčanského do Ríma, sa tento konflikt oživil, keď Sidor striktné odmietol žiadosť Ďurčanského aby pre neho od Vatikánu vyžiadal azyl.⁷² Od tejto chvíle začalo medzi nimi ostré nepriateľstvo, spojené so vzájomným osočovaním, a ktoré na dlhšiu dobu rozdelilo slovenský povojnový exil na dva proti stojace tábory.

al na rôznych
boru národnej
časе pracoval
cytol Vicenovi
dce. Odtiaľ sa
ol to posledný
ec nezúčastnil,
t“, nemal sa až
ni vyhľadávať
šený, „Rodina“
ť. Preto už 2.
Včeláry v okr.
al pod cudzím

Rovnako i J. Vicen bol diametrálne rozdielnymi názormi Ďurčanského a Sidora značne dezorientovaný. Zo Slovenska si priniesol predstavu o skorom vypuknutí konfliktu medzi Východom a Západom, ktorú v ňom Ďurčanský ešte umocnil. Naproti tomu Sidor vznik vojnových konfliktov v dohľadnom čase vylúčil, a preto ani nedoporučoval organizovať odboj. Prihovárал sa skôr za využitie legálnych možností, za aktivity v domácej politike za záchranu občianskych slobôd, slobody myslenia a prejavu.⁷³ Aj keď Sidorove predstavy boli Vicenovi sympatické, keďže sa v mnohom podobali tomu, čo ich učil Kolakovič, na tú dobu reálne sa mu zdali i požiadavky Ďurčanského, zahájiť aktívny odboj za obnovu slovenskej štátnosti. Preto sa podujal pomôcť Ďurčanskému pri konštituovaní Slovenského akčného výboru (SAV) na

ej armády, ktoré
Mandát k tejto
pri povojnovej
Cestu nakoniec
tejto ceste ako i
ensko. V. Vaško
novembra 1945.
óbri (v čase keď
vetového zjazdu
okol o výpovedi

⁶⁸ V novembri 1945 založil L. Jankovič v Mníchove Slovenský revolučný odboj, ktorý mal byť pokračovaním činnosti STO. Porovnaj: Vicen, J.: *Vo víre rokov 1938-1988*. s. 308. AMV SR v Levoči, fond 509-6.

⁶⁹ „Odkaz“ do zahraničia priniesol K. Murín, ktorý v apríli 1946 emigroval do zahraničia. Spetko, J.: *Slovenská politická emigrácia v 20. storočí*. Vyd. Praha: Danobius, 1994, s. 180. ISBN 80-901768-2-8.

⁷⁰ Podrobnejšie pozri: Varinský, V.: *c. d.*, s. 118-129.

⁷¹ Vnuk, K.: *Karol Sidor. Letný pohľad na jeho život a dielo*. In: Karol Sidor 1991-1953. Editor Peter Maruniak, Zborník zo seminára o Karolovi Sidorovi v Ružomberku 16.10.1998. Martin: Kabinet výskumu dejín Slovenského exilu Maticе Slovenskej a mesta Žilina, 2001, s. 20.

⁷² Ďurčanský vo Vatikáne nemal dobré meno lebo sa vedelo, že v roku 1940, keď bol ministrom zahraničia v 1. Slovenskej republike, odmietol prijať vyslanca Vatikánu Mons. Rittera, a to len preto, že predtým pôsobil u československej vlády v Prahe. AMV SR v Levoči, f. 509-6. Politická činnosť slovenskej emigrácie, s. 28. Tiež: Vincen, J.: *c. d.*

⁷³ Vicen, J.: *c. d.*

s. 4. Informáciu
val. J. Vicenovi
ako informátor
e autora.
svetovej vojny.
onov. Zmyslom
09-1-3. Protokol

Slovensku.⁷⁴ Ďurčanský dal za týmto účelom Vicenovi menovacie dekréty pre členov dočasného slovenského parlamentu, župných a okresných funkcionárov až po miestnych funkcionárov, ktorí malo na Slovensku v príhodnej chvíli prevziať moc do svojich rúk. Dekréty bol bez konkrétnych mien, pretože ako to Ďurčanský zdôvodňoval, nebolo dôležité, kto to bude, ale išlo o to, aby niekto vystupoval v mene SAV a v jeho mene pomohol vyhlásiť Slovenský štát. Aby mohol Vicen neskôr rozmnožovať dekréty, obdržal aj ich negatívy.

Z Ríma, na naliehanie Ďurčanského, Vicen odišiel do rakúska niekedy v polovici júla 1946, aby sa skontaktoval so slovenskou emigráciou. Tu sa stretol so svojim dlhoročným priateľom dr. Jozefom Mikulom,⁷⁵ ktorý v tom čase bol už v kontakte s veliteľstvom CIC (Counter Intelligence Corps)⁷⁶ v Rakúsku, konkrétne s Paulom Lyonom.⁷⁷ Z hovorov, ktoré nasledovali, pochopil, že k žiadnemu vojnovému konfliktu v dohľadnom čase nedôjde. Tým, ale potvrdené, to, čo tvrdil Sidor, ktorý sa veľmi staval proti organizovaniu SAV na Slovensku. Po tejto skúsenosti sa Vicen rozhodol dekréty na Slovensko neposlať, lebo sa mu javili ako neaktuálne. Po niekoľkých mesiacoch obdržal Vicen od Ďurčanského dopis, v ktorom mu vytykal nesplnenie úlohy a žiadal ho o vrátenie dekrétov, lebo si údajne našiel inú cestu spojenia so Slovenskom.⁷⁸

Neslávne započatá spolupráca s Ďurčanským a jeho Slovenským akčným výborom (SAV) mala ešte svoju dohru. V Rakúsku Vicen zistil, že medzi bývalými príslušníkmi Hlinkovej gardy (HG) existuje časť „zlatého pokladu“ Slovenskej republiky. V nádeji, že sa mu toto zlato podarí získať pre odbojovú prácu, použil jeden z dekrétov od Ďurčanského, aby sa legitimoval ako zástupca SAV. Pokus však nevyšiel. Niektorý z kontaktovaných bývalých dôstojníkov HG si overoval u Ďurčanského – či zlato vydávajú do oprávnených rúk. Samozrejme že Ďurčanský odpovedal záporne. V následnom dopise Vicenovi vytykal, že vystavené potvrdenie bolo určené pre iný cieľ a že to Vicen zneužil. Nasledovala písomná odpoveď Vicena Ďurčanskému, ktorá spoluprácu Vicena so SAV definitívne ukončila.

⁷⁴ Ďurčanský založil SAV v decembri 1945 v Ríme, ktorý, odvolávajúc sa na §37, odst. 2. Ústavy Slovenskej republiky, reprezentoval jako právoplatnú slovenskú vládu v zahraničí. Podrobnejšie pozri: Varinský, c. d., s. 123.

⁷⁵ Dr. Jozef Mikula emigroval do Kremsnünstenu v rakúsku spolu s vedúcimi predstaviteľmi 1. Slovenskej republiky v marci 1945. Dostal sa do amerického zajatia a bol prevezený do Nemecka. Po preukázaní, že nebol príslušníkom slovenskej armády, bol prepustený. Vrátil sa do Rakúska, kde prostredníctvom manželky K. Murina (pracovala ako tlumočnica v IC) sa zoznámil s P. Lyonom. Od tej doby pracoval pre CIC ako poradca v stredoeurópskych otázkach, osobitne pre Slovensko. AMV SR v Levoči, § 509-1-3. Protokol o výpovedi J. Vicena zo 14.6.1957.

⁷⁶ „CIC bol vojenským ústavom americkej armády; od roku 1947 orgánom vojenskej okupačnej správy so zameraním na stíhanie vojnových zločincov. Protišpionážna činnosť proti ľudovo-demokratickým krajinám prechádzala v ďalšom období do aktívnej špionáže, ktorá v r. 1950 dosiahla najväčšiu intenzitu. AMV SR v Levoči, § 509-1-3. protokol o výpovedi J. Vicena z 30.5.1957.

⁷⁷ Lyon Paul – kapitán CIC, pôvodom Ír pochádzajúci z Bostonu. Bol spoluzakladateľom CIC, cez vojnu pôsobil v Paname pri ochrane prielavu. Od roku 1946 bol u CIC v Steyri, neskôr, až do roku 1950 pôsobil vo Viedni. Od roku 1951 bol u CIC v Salzburgu. Odtiaľ odišiel do USA, kde nejaký čas pôsobil v ústrednej škole CIC. V rokoch 1953-1954 pôsobil u CIC v oddieli zaisťujúce pokusy s atómovými bombami v Tichom oceáne. Od roku 1956 pôsobil v japonsku, kde analyzoval možnosti komunizmu v tejto krajine. Lyon patrila k tým Američanom, ktorý v rozpore s oficiálnou americkou politikou, mal pochopenie pre slovenský ľudácky exil. V roku 1945 zachránil Konštantína Čulena pred internovaním, keď ho v kufre svojho auta uniesol z tábora v Glasenbadu do Nemecka a neskôr v roku 1948 ho previezol do Talianska. AMV SR v Levoči, f. 509-1-3.

⁷⁸ AMV SR v Levoči, f. 509-2-4. Ďurčanského aféra v roku 1947.

Konta
hľadať platfor
vedeného dr. L

Nieke
do osobného k
nemala šťastný
Vicen sa už v
reprezentáciu
Slovensku. Od
Jankovič poch
konflikt (o srde
SRO na dve kr
rozkladné tenc
americkú a fra

Diese
Vicena. Besond
der Kolakovič
antikommunist
Auf Gründe
Teilnehmer die
„Rodina,“ son
Mitglieder vor
und der Einflu

⁷⁹ Podrobnejšie
po r. 1945 – Sl
Bánská bystrica:
⁸⁰ J. Vicen vo s
výpovediach uv
Politická činnos

Kontakt dr. J. Mikulu umožnil Vicenovi vojsť do spojenia s Američanami, a súčasne hľadať platformu pre svoju odbojovú činnosť v rámci Slovenského revolučného odboja (SRO) vedeného dr. Ladislavom Jankovičom, ktorého spoluzakladateľom bol aj dr. J. Mikula.⁷⁹

Niekedy začiatkom septembra 1946 sa Vicen prostredníctvom Kornela Piačeka dostal do osobného kontaktu s vedením SRO v Mníchove. Avšak ani spolupráca s touto organizáciou nemala šťastný koniec, a v konečnom dôsledku urýchlila rozkladný proces tejto organizácie. Vicen sa už v Ríme dozvedel, že dr. Jankovič sa usiluje SRO prezentovať jako vrcholnú reprezentáciu slovenského odboja, ktorá kontroluje široko založené podzemné hnutie na Slovensku. Od Vicena prirodzene očakával, že túto víziu potvrdí. Keďže tak Vicen neurobil, čo Jankovič pochopil jako nepodložený útok voči svojej osobe, vznikol medzi nimi osobný konflikt (o srdečnom stretnutí nemohlo byť zrejme ani reči),⁸⁰ ktorý neskôr spôsobil rozdelenie SRO na dve krídla. Okrem spochybnenia možnosti realizovať odbojovú činnosť na Slovensku, rozkladné tendencie umocňovala i orientácia členov SRO na dve konkurenčné rozviedky, americkú a francúzsku.

Josef Vicen und seine Wirkung in der Organisation „Rodina“ (Zusammenfassung)

Diese Studie beschreibt die politische Tätigkeit von Josef Vicen. Besondere von Josef Vicen. Besondere Aufmerksamkeit widmet sie der Entstehung der Organisation „Rodina“, die der Kolakovič im Jahre 1943 begründet hat, und seinem Einflüsse auf die Formierung der antikommunistischen Widerstandsbewegung, deren Mitglied war J. Vicen seit dem Jahre 1943. Auf Grunde der Konfrontation verständlichen Archivdokumenten und Erinnerungen der Teilnehmer die Studie beschreibt nicht nur die Genesis aber auch die Innenorganisation von „Rodina“, sondern auch die Ambitionen von Kolakovič und Ergebnisse seiner Wirkung auf die Mitglieder von „Rodina.“ Durch diese Einstellung zeigt die Studie Geschichte von „Rodina“ und der Einfluss J. Vicen.

⁷⁹ Podrobnejšie ohľane vzniku a činnosti SRO pozri: varinský, V.: *Činnosť slovenskej politickej emigrácie po r. 1945 – Slovenský revolučný odboj*. In: Acta Universitatis Matthiae Belli, sekcia spoločenskovedná. Banská bystrica: FHV UMB, 1999, s. 226-236.

⁸⁰ J. Vicen vo svojich spomienkach uvádza srdečné stretnutie; naproti tomu vo svojich protokolárnych výpovediach uvádzal chladné stretnutie. Porovnaj: Vicen, Cit. 4, s. 188; AMV SR v Levoči, f. 59-6. Politická činnosť slovenskej emigrácie.

Obsah

Rudolf Žáček K životnímu jubileu vedoucího Ústavu historie a muzeologie Slezské univerzity v Opavě doc. PhDr. Dana Gawreckého, CSc.....	5
Josef Bieberle O spolupráci „novověkých historiků“ v někdejším Severomoravském kraji.....	15
Bogdan Cimała Badania bohemistyczne w pracach Instytutu Śląskiego.....	22
Libor Martinek Regionalismus a regionalizace v kulturněhistorické perspektivě.....	36
† Wiesław Lesiuk Mniejszości narodowe i etniczne - grupy interesu czy grupy nacisku.....	46
Jiří Staňa Vymezení a historický vývoj pojmů světec a kanonizace.....	57
Petr Vojtal Actual expression means of museum presentation.....	63
Miloš Zapletal Aplikace moderních přístupů k ochraně přírodního dědictví (ochrana lesního ekosystému v oblasti Hrubý Jeseník).....	66
Antonín Šimčík Počátky odborné konzervace železných artefaktů v muzeích v českých zemích.....	81
Alena Šilhová Restaurování „Stříbrné plakety se sokolníkem“ ze Starého Města na Moravě.....	93
Jaroslav Bakala Evropanství svatého Vojtěcha v obzoru dvou jeho nejstarších životopisů.....	100
Vladimír Goš Změna -velká kolonizace 13.století očima archeologa.....	114
Klaus Müller - Gundolf Keil unter Mitwirkung -Hilde-Marie Groß "Wundtränke" in der deutschen medizinischen Fachprosa des 13. - 15. Jahrhunderts. Studien zum mittelalterlichen Bedeutungsumfeld eines Erstbelegs im 'Breslauer Arzneibuch'.....	119

Dalibor
Slezsko
K identi

Ivana H
Úředník

Martin C
Enigma
Příspěve

Radek F
Počátky

Dušan U
Francou

Irena Ko
Socioprc
z konce

Karel Bc
Předchů

Karel Mi
Matyáš k

Jaromíra
Robert h

František
Časopis
Příspěve
na Sever

Pavel Šoj
Výstava C

Michaela
Starosti v

Jaromír C
Kazimír M

Marek Cz
Wina Cze
Relatywny

Dalibor Prix Slezskoostravský donátor K identifikaci klečícího rytíře na gotickém obraze Madony ze Slezské Ostravy.....	142
Ivana Hubáčková Úředníci a služebníci města Znojma v první třetině 15. století.....	171
Martin Čapský Enigma tvrze Příspěvek k topografii Opavy ve středověku a raném novověku.....	184
Radek Fukala Počátky protireformace v Opavě za biskupa Viléma Prusinovského.....	191
Dušan Uhlíř Francouzská revoluce a moravská společnost.....	203
Irena Korbelářová Socioprofesionální struktura obyvatel Rakouského Slezska ve světle konskripce z konce 18. století.....	213
Karel Boženek Předchůdci operních orchestrů v bývalém Rakouském Slezsku.....	223
Karel Müller Matyáš Kasperlik a dodatky k Listinári Těšínska.....	236
Jaromíra Knapíková Robert hrabě Lichnovský a střelecké bratrstvo sv. Huberta ve Slezsku.....	240
František Spurný Časopis Schönberger Zeitung 1893-1901 Příspěvek k dějinám německého křesťansko-sociálního hnutí na Severní Moravě a ve Slezsku.....	252
Pavel Šopák Výstava Grupy uhorsko-slovenských maliarov v Opavě roku 1906.....	261
Michaela Kokojanová Starosti vydavatele třikrát zemřelé Záhorské kroniky.....	270
Jaromír Olšovský Kazimir Malevich's Black Square and Robert Fludd. A Coincidental Resemblance ?.....	282
Marek Czapliński Wina Czecha ? Relatywny upadek Ziębic /Münsterberg/ w porównaniu z innymi miastami śląskimi.....	287

Milada Písková T. G. Masaryk a slovenská literatura.....	299
Marek Tomašík Nerealizované plány firmy Baťa na výstavbu plavebního kanálu Baťov – Zlín.....	305
Zdeněk Kravar Komunální politika a volba opavského městského archiváře na počátku 30. let 20. století.....	309
Marie Gawrecká Idea Velkého Slezska mezi světovými válkami.....	317
Branislav Martinek Několik poznámek k osobě dr. Roberta Freisslera.....	325
Jaroslav Valenta Českoslovenští atentáčníci na generála Sikorského?.....	332
Michał Lis Traktat miedzypanstwowy jako gwarancja dla mniejszosci narorodowej na przykładzie Śląska Opolskiego.....	343
Stanisław Senft Kwestia ludności rodzimej Śląska Opolskiego w polityce polskich władz wojewódzkich do 1956 r. i w pierwszych latach politycznej odwilży.....	352
Zdeněk Jirásek K populačnímu vývoji Jesenicka po roce 1945.....	359
Jiří Knapík Oni a Masaryk (Téma T. G. Masaryka v interpretačních proměnách KSČ 1945-1955).....	363
Vladimír Varinský Jozef Vicen a jeho činnost v Kolakovičovej „Rodine“.....	386